

“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” ลำดับที่ 11

ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นกับนโยบายด้านอาหารและการพัฒนาภาคเกษตร
กรณีศึกษา องค์กรภาคประชาสังคมที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐ

CCPR
COORDINATING CENTER
FOR POLICY RESEARCH

“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” ลำดับที่ 11

ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นกับนโยบายด้านอาหารและการพัฒนาภาคเกษตร
กรณีศึกษา องค์การภาคประชาสังคมที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐ

CCPR
COORDINATING CENTER
FOR POLICY RESEARCH

“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” ลำดับที่ 11

ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นกับนโยบายด้านอาหารและการพัฒนา
ภาคเกษตร: กรณีศึกษา องค์การภาคประชาสังคมที่ถูกจัดตั้ง
โดยรัฐ

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

สิรินทิพย์ นรินทรศิลป์.

“ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” ลำดับที่ 11 ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นกับนโยบาย
ด้านอาหารและการพัฒนาภาคเกษตร: กรณีศึกษา องค์การภาคประชาสังคม
ที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐ.-- กรุงเทพฯ : โครงการสันติไมตรีไทย - ญี่ปุ่น
(Japan Watch) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563.

92 หน้า.

1. อาหาร--นโยบายของรัฐ. 2. เกษตรกรรม--ญี่ปุ่น. 3. ประชาสังคม--ญี่ปุ่น.
I. ชื่อเรื่อง.

338.17

ISBN 978-616-488-077-1

ผู้เขียน สิรินทิพย์ นรินทรศิลป์

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2563

จำนวนพิมพ์ 300 เล่ม

จัดทำโดย โครงการสันติไมตรีไทย- ญี่ปุ่น (Japan Watch)
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
โทรศัพท์ 02-221-2422 โทรสาร 02-221-2422
www.japanwatch.today

พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ
10330
โทรศัพท์ 0-2218-3557 โทรสาร 0-2218-3547
http://www.cupress.chula.ac.th
E-mail: cuprint@hotmail.com

คำนำ

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่นสนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) เป็นชุดโครงการประสานงานที่ก่อตั้งขึ้นจากวิสัยทัศน์ว่าในบริบทโลกสมัยใหม่ ประเทศต่าง ๆ มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเกี่ยวพันและส่งอิทธิพลต่อกันลึกซึ้งกว้างขวาง ดังนั้น การทำความรู้จักและเข้าใจประเทศอื่น ๆ จึงมีความสำคัญและจำเป็นมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศเพื่อนบ้านและมิตรประเทศสำคัญ ๆ เช่น ประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นมีบทบาทและอิทธิพลต่อโลก ภูมิภาค และต่อประเทศไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม การปรับเปลี่ยนโครงสร้างภายในประเทศ หรือบทบาทพฤติกรรมแสดงออกของญี่ปุ่นส่งผลต่อไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งรวดเร็ว รุนแรง และเป็นไปอย่างซ้ำ ๆ การทำความรู้จักและเข้าใจประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นประโยชน์ทั้งในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย และวางแผนพัฒนาประเทศ หรือกำหนดจุดยืนของประเทศต่อญี่ปุ่น และต่อประเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และในแง่มุมของการมองมุมกลับ เปรียบเทียบบททวนเพื่อเห็นภาพและเข้าใจประเทศไทยที่ชัดเจนมากขึ้นด้วยเช่นกัน

เอกสารชุด “ญี่ปุ่นอย่างไรที่เป็น” เป็นส่วนหนึ่งของผลผลิตตามเป้าหมายของโครงการฯ เพื่อประมวลข้อมูลความรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่นเผยแพร่ในสังคมไทย โครงการฯ มีความคาดหวังว่าสังคมไทยจะได้รับประโยชน์จากเอกสารชุดนี้ตามสมควร

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	1
บทที่ 1 ความเป็นมาและพัฒนาการของภาคประชา สังคมของญี่ปุ่น	7
บทที่ 2 ประเภทและบทบาทของภาคประชาสังคม ของญี่ปุ่น	23
บทที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมกับรัฐ ในญี่ปุ่น	39
บทที่ 4 บทบาทของ Food Action Nippon กับ นโยบายด้านอาหารและการพัฒนาภาคเกษตร ในญี่ปุ่น	51
บทที่ 5 นัยยะต่อประเทศไทย	69
บรรณานุกรม	72

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 องค์กรภาคประชาสังคมญี่ปุ่นแบ่งตาม ลักษณะของการจัดหาผลประโยชน์	35
ภาพที่ 2 โลโก้ Food Action Nippon	57
ภาพที่ 3 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่ใช้โลโก้ Food Action Nippon	57
ภาพที่ 4 การ์ตูนสัญลักษณ์ (mascot) ของ Food Action Nippon	57
ภาพที่ 5 ความร่วมมือระหว่าง Food Action Nippon กับ Japan Agricultural Cooperatives	58
ภาพที่ 6 ประกาศนียบัตร และโลโก้ Food Action Nippon Awards	61
ภาพที่ 7 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่ได้รับรางวัล Food Action Nippon Excellence Award	61
ภาพที่ 8 โลโก้ Rice Flour Club	62
ภาพที่ 9 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ในโครงการ Rice Flour Club	63
ภาพที่ 10 สัญลักษณ์ที่ใช้รณรงค์ในโครงการ Let's eat to support!	63
ภาพที่ 11 โลโก้ Koku-San ภายใต้โครงการ Domestic Support Point Program	64
ภาพที่ 12 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่เข้าร่วมโครงการ Domestic Support Point Program	65
ภาพที่ 13 โลโก้ในกิจกรรมความร่วมมือระหว่าง Food Action Nippon กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว	65

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 กฎหมายการจัดตั้งองค์กร ภาคประชาสังคมในญี่ปุ่น	23
ตารางที่ 2 จำนวนองค์กรภาคประชาสังคมในญี่ปุ่น ข้อมูล ปี ค.ศ. 2016 - 2017	33

บทนำ

ภายหลังสงครามเย็น เมื่ออุดมการณ์เสรีนิยมและแนวคิดประชาธิปไตยได้มีอิทธิพลต่อการพัฒนาประเทศในหลายประเทศ เป็นผลให้ภาคประชาสังคม (civil society) ได้เข้ามามีบทบาทในทางการเมืองการปกครองและการพัฒนาสังคมเช่นกัน โดยภาคประชาสังคมถูกให้คำจำกัดความว่าเป็นภาคส่วนที่สาม (third sector) ซึ่งแตกต่างจากรัฐและแยกตัวออกจากรัฐที่เป็นภาคส่วนแรก (first sector) และภาคธุรกิจหรือตลาดที่เป็นภาคส่วนที่สอง (second sector) ของสังคม รวมไปถึงแตกต่างจากครอบครัวและพื้นที่ส่วนตัว โดยภาคประชาสังคมเกิดขึ้นจากความร่วมมือและการกระทำร่วมกันของประชาชนและพลเมืองเพื่อการไปสู่เป้าหมายร่วมกันและการสร้างผลประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการควบคุมทางสังคม (Young, 1994, p. 73; Soesastro, 1999, p. 10; Bahmani, 2016, p. 1; Vosse, 2000, p. 32-33; Cooper, 2018, p. 4; VanDyck, 2017, p. 1) จากนิยามข้างต้น ภาคประชาสังคมจึงมักถูกเข้าใจในภาพที่มีลักษณะการทำงานที่ปราศจากการแทรกแซงจากรัฐ และอยู่ภายนอกการควบคุมของรัฐ (Huggins, 1997, p. 208 as cited in Axford et al., 1997; Ogawa, 2009, p. 8)

อย่างไรก็ตาม พบงานศึกษาที่อธิบายว่า ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 เมืองค์กรพัฒนาภาคเอกชนที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐบาล (government organized non-governmental organizations-GONGOs) เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยการ

จัดตั้งองค์กรดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยส่งเสริมการสร้างผลประโยชน์ในทางการเมืองและสังคม องค์กรพัฒนาภาคเอกชนที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐบาล บางครั้งถูกเรียกว่า องค์กรกึ่งองค์กรพัฒนาภาคเอกชน (quasi non-governmental organizations) เป็นองค์กรที่มีลักษณะการทำงานคล้ายกับ องค์กรอาสาสมัคร เพียงแต่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ (Anheier, Toepler and List, 2010, p. 779; Hasmath et al., 2019, p. 269) แม้ว่าโดยทั่วไปแล้วองค์กรพัฒนาภาคเอกชนจะถูกจัดว่าเป็นองค์กรภาคประชาสังคมแบบหนึ่ง แต่องค์กรพัฒนาภาคเอกชนที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐบาล ยังคงเป็นที่ถกเถียงว่าไม่ใช่องค์กรภาคประชาสังคม เนื่องจากการกำเนิดขึ้นขององค์กรและลักษณะการทำงานขององค์กร ไม่ได้เป็นไปตามค่านิยมที่ว่า ภาคประชาสังคม คือ ภาคส่วนที่สามที่แยกตัวออกจากรัฐและตลาด นอกจากนี้ องค์กรพัฒนาภาคเอกชนที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐบาลยังถูกวิพากษ์ว่าเป็นแขนงขาของรัฐบาล หรือเป็นเครื่องมือของรัฐบาลเพื่อใช้สนับสนุนการดำเนินนโยบายของรัฐด้วย (Hasmath et al., 2019, p. 268-269, p. 272)

ภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นถูกอธิบายว่ามีลักษณะที่แตกต่างจากค่านิยมโดยทั่วไป เนื่องจากภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นภาคส่วนที่แตกต่างจากรัฐและแยกตัวออกจากรัฐ แต่ในทางกลับกัน ส่วนใหญ่ภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นกลับถูกสร้างขึ้นโดยรัฐและถูกกำกับและแทรกแซงโดยรัฐ หรือบางครั้งก็เป็นองค์กรกึ่งรัฐซึ่งทำหน้าที่สนับสนุนการทำงานของรัฐบาล เป็นผลให้ประชาสังคมในญี่ปุ่นบ่อยครั้งถูกวิพากษ์ว่าอ่อนแอ (Hirata, 2002, p. 15; Ogawa, 2009, p. 12; Vosse, 2000, p. 31)

ในประเด็นการพัฒนาภาคเกษตรของญี่ปุ่น จากข้อมูลทางเอกสารพบว่า ขบวนการภาคประชาสังคมที่มีบทบาทในการพัฒนาภาคเกษตรของญี่ปุ่น มีทั้งกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการกระทำร่วมกันของประชาชน และองค์กรภาคประชาสังคมที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งโดยรัฐ โดยกลุ่มเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นจากการกระทำร่วมกันของประชาชนประกอบไปด้วยหลายกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเคลื่อนไหวเกษตรกร (farmer movement) กลุ่มเคลื่อนไหวผู้บริโภค (consumer movement) กลุ่มเคลื่อนไหวสิ่งแวดล้อม (environment movement) และกลุ่มสมาคมแม่บ้าน (housewives association) เป็นต้น ซึ่งปรากฏขึ้นในช่วงทศวรรษ 1960-1970 เพื่อตอบโต้ต่อการเกิดขึ้นของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาอาหารปนเปื้อน อันเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศให้เป็นอุตสาหกรรม การใช้สารเคมีในการทำเกษตร และการนำเข้าสินค้าเกษตรจากต่างประเทศ โดยกลุ่มเคลื่อนไหวเหล่านี้มีบทบาทในการพัฒนาภาคเกษตรผ่านการสนับสนุนการทำเกษตรทางเลือก และการค้าทางเลือก ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมการพึ่งพาตนเองทางอาหาร ความมั่นคงทางอาหารของประเทศ และการสนับสนุนตลาดท้องถิ่นและเกษตรกรรายย่อย และส่วนใหญ่มักดำเนินงานพัฒนาภาคเกษตรในพื้นที่ชนบท รวมทั้งมีความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มเพื่อการดำเนินงานในการพัฒนาภาคเกษตรด้วย เป็นผลให้กลุ่มเคลื่อนไหวที่ทำงานในการพัฒนาภาคเกษตรของญี่ปุ่นมักถูกเรียกว่า “กลุ่มเคลื่อนไหวทางด้านอาหารท้องถิ่น (local food movement)” (Yokoyama and Sakurai, p. 31; Hisano, 2011, p. 8-11) แม้ว่ากลุ่มเคลื่อนไหว

ทางด้านอาหารท้องถิ่นของญี่ปุ่นจะเกิดขึ้นจากการไม่เห็นด้วยกับการดำเนินนโยบายของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำเกษตรแบบเคมีและการเปิดเสรีสินค้าเกษตร แต่กลุ่มเคลื่อนไหวทางด้านอาหารท้องถิ่นของญี่ปุ่นก็ไม่ได้แสดงบทบาทหรือดำเนินกิจกรรมที่จะคัดค้านนโยบายดังกล่าว มากไปกว่านั้นบางกลุ่มของกลุ่มเคลื่อนไหวทางด้านอาหารท้องถิ่นของญี่ปุ่นยังได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ และภาครัฐได้นำหลักการทำงานของกลุ่มเคลื่อนไหวทางด้านอาหารท้องถิ่นไปใช้ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาภาคเกษตรในระดับท้องถิ่นของประเทศด้วย (Kimura and Nishiyama, 2007, p. 49, 53; Kondoh, 2015, p. 143 - 144)

ในขณะที่องค์กรภาคประชาสังคมที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งโดยรัฐ พบว่ามีอยู่หนึ่งองค์กร นั่นคือ องค์กร Food Action Nippon ซึ่งเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่ถูกจัดตั้งโดยกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมงของญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 2008 เพื่อทำหน้าที่จัดหาข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหารต่าง ๆ ที่ถูกผลิตภายในประเทศญี่ปุ่น โดยการจัดตั้ง Food Action Nippon ถูกอธิบายว่า ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นกลไกในการทำงานของภาครัฐเพื่อให้สอดคล้องกับ The Basic Law of Food Education ที่ถูกกำหนดขึ้นในปี ค.ศ. 2005 หรือนโยบายการรณรงค์เกี่ยวกับโภชนาการและอาหารศึกษาที่เรียกว่า Shokuiku Campaign มีเป้าหมายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองทางอาหาร การสนับสนุนการซื้อสินค้าและการบริโภคอาหารภายในประเทศ และการส่งเสริมการรับประทานอาหารที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม (Assmann, 2010, p. 1)

จากข้อมูลเกี่ยวกับภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นข้างต้น แม้ว่ากลุ่มเคลื่อนไหวทางด้านอาหารท้องถิ่นและองค์กรภาคประชาสังคมที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐในญี่ปุ่นจะมีเป้าหมายในการดำเนินงานที่เหมือนกัน กล่าวคือ การเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองทางอาหารภายในประเทศ อีกทั้ง ทั้งสองกลุ่มยังได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเหมือนกัน แต่ในกรณีของ Food Action Nippon ที่เป็นองค์กรภาคประชาสังคมที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐ ซึ่งมีการกำเนิดขององค์กรที่แตกต่างจากความหมายของภาคประชาสังคมโดยทั่วไป และมีแนวโน้มว่าจะได้รับการสนับสนุนการทำงานจากภาครัฐมากกว่า ผู้เขียนจึงเกิดคำถามว่า รูปแบบขององค์กรภาคประชาสังคมที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐมีบทบาทในการกำหนดนโยบายทางอาหารและการพัฒนาภาคเกษตรของประเทศอย่างไร และมีบทบาทในการทำงานในฐานะขององค์กรภาคประชาสังคมซึ่งอยู่นอกการควบคุมของรัฐหรือไม่อย่างไร หรือองค์กรดังกล่าวจะเป็นเครื่องมือของรัฐตามที่เป็นข้อถกเถียง

ดังนั้น หนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนจึงต้องการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาคประชาสังคมของญี่ปุ่น และองค์กร Food Action Nippon ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาสังคมที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐว่ามีความเป็นมาและมีลักษณะบทบาทหน้าที่อย่างไร โดยผู้เขียนคาดหวังว่าการศึกษานี้เกี่ยวกับตัวแบบของภาคประชาสังคมในประเทศอื่น และองค์กรภาคประชาสังคมในรูปแบบที่แตกต่างออกไปนี้ จะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาในเรื่องภาคประชาสังคมเพิ่มขึ้น และข้อมูลการศึกษาที่ได้เอานำมาใช้เป็นทางเลือกเพื่อการพัฒนาการดำเนินงานของภาคประชาสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

โดยวิธีการศึกษาจะเป็นการศึกษาทางเอกสาร และเนื้อหาของบทความนี้ จะแบ่งออกเป็น 5 บท ได้แก่ 1) ความเป็นมาและพัฒนาการของภาคประชาสังคมของญี่ปุ่น 2) ประเภทและบทบาทของภาคประชาสังคมของญี่ปุ่น 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมกับรัฐในญี่ปุ่น 4) บทบาทของ Food Action Nippon กับนโยบายด้านอาหารและการพัฒนาภาคเกษตรในญี่ปุ่น และ 5) นัยยะต่อประเทศไทย

บทที่ 1

ความเป็นมาและพัฒนาการของ ภาคประชาสังคมของญี่ปุ่น

การพัฒนาของภาคประชาสังคมกล่าวได้ว่ามีความสัมพันธ์กับการพัฒนาประชาธิปไตย เนื่องจากพื้นที่หรือขอบเขตทางสาธารณะสามารถทำให้ผู้คนแสดงความคิดเห็นและถกเถียงทางสาธารณะได้อย่างเท่าเทียมกัน เป็นกระบวนการที่นำไปสู่การมีเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน และทำให้เกิดการกระจายอำนาจในการเมืองการปกครอง ดังนั้น ในหลายประเทศภาคประชาสังคมจึงมักก่อตัวและพัฒนาขึ้นพร้อมกับการเกิดขึ้นของประชาธิปไตย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ภาคประชาสังคมเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของกระบวนการประชาธิปไตย (Scholte, 2002, p. 285, 293; Pietrzyk, 2003, p. 39; McLaverty, 2010, p. 306) นอกจากนี้ lokibe (1999, p. 53) ยังกล่าวว่า เงื่อนไขของการพัฒนาภาคประชาสังคมประกอบไปด้วย 3 เงื่อนไข คือ 1) การเกิดขึ้นของพหุสังคม (pluralistic society) 2) การตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นส่วนตัว (value of private) หรือศักดิ์ศรีของประชาชน (dignity of people) และ 3) การตระหนักถึงผลประโยชน์ทางสาธารณะ (public interest)

แม้ว่าญี่ปุ่นจะมีการปฏิรูปการเมืองการปกครองของประเทศโดยยกเลิกระบบศักดินาและรับเอาแนวคิดเสรีนิยมของตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดประชาธิปไตยและแนวคิดสิทธิพลเมืองเข้ามาใช้ในการเปลี่ยนผ่านไปสู่รัฐสมัยใหม่

(modern state) ตั้งแต่ในสมัยเมจิ (Meiji period) (ค.ศ. 1868 - 1912) อันจะเห็นได้จาก ญี่ปุ่นได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญ จัดตั้งสภานิติบัญญัติ และจัดตั้งคณะรัฐมนตรีในปี ค.ศ. 1889 รวมถึงมีการเลือกตั้งครั้งแรกในปี ค.ศ. 1890 นอกจากนี้ ในช่วงเวลานี้ยังพบว่า มีกลุ่มชนชั้นกลางใหม่ (new middle class) เกิดขึ้น อันเป็นผลจากการเกิดกลุ่มอาชีพใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เลื่อนสถานะชนชั้นจากการมีการศึกษาที่สูงขึ้น ได้แก่ นักกฎหมาย อาจารย์ หมอ พยาบาล และข้าราชการ มีการเกิดขึ้นของหนังสือพิมพ์ และมีกลุ่มเคลื่อนไหวทางด้านเสรีภาพและสิทธิพลเมือง (movement for freedom and people's civil rights) หรือที่เรียกว่า Jiyu-Minken ถูกจัดตั้งเป็นจำนวนมาก อีกทั้งในปี ค.ศ. 1896 ญี่ปุ่นได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่ง (civil code) ซึ่งในมาตรา 34 ได้ระบุเกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กรสาธารณประโยชน์ (public interest corporation) หรือในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า Koeki Hojin¹ อันถือว่าเป็นกฎหมายที่กำหนดเกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กรภาคส่วนที่สาม (third-sector organization) ให้มีสถานะทางกฎหมายไว้ ซึ่งเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ แสดงให้เห็นว่า สังคมญี่ปุ่นมีการปรับเปลี่ยนไปสู่ความเป็นพหุสังคมมากขึ้น โครงสร้างทางการเมืองได้เปิดโอกาสให้ประชาชนและพลเมืองสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพมากขึ้น อันสะท้อนให้เห็นว่า

¹ Article 34 Any association or foundation relating to any academic activities, art, charity, worship, religion or other public interest which is not for profit may be established as juridical person with the permission of the competent government agency

สังคมญี่ปุ่นน่าจะมีการตระหนักและเคารพคุณค่าความเป็น
ส่วนตัวของประชาชน และผลประโยชน์ทางสาธารณะมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม มิงานศึกษาที่อธิบายว่า ในช่วงเวลา
ดังกล่าว สังคมการเมืองของญี่ปุ่นยังไม่อาจเรียกได้ว่าเป็น
ประชาธิปไตย เนื่องจากรัฐธรรมนูญในสมัยเมจิยังคงเป็น
รัฐธรรมนูญภายใต้อำนาจจักรวรรดิ (imperial sovereignty)
ซึ่งสมเด็จพระจักรพรรดิยังคงเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดและเป็น
ศูนย์กลางในการปกครองประเทศ อำนาจทางการเมืองส่วนใหญ่
ยังอยู่ที่ขุนนางและชนชั้นสูง ประเทศถูกปกครองด้วย
ระบอบคณาธิปไตย มีการแบ่งแยกชนชั้นในสังคม และการ
เลือกตั้งของญี่ปุ่นในช่วงเวลานั้นก็ไม่ได้ให้สิทธิในการลงคะแนน
เสียงแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียม² (ชมรมรักภาษาไทย, 2554,
น. 11 - 15; Garon, 2003 as cited in Schwartz and Pharr,
2003, p. 46 - 50; Tsujinaka, 2010, p. 1) นอกจากนี้ องค์การ
สาธารณประโยชน์ที่ถูกจัดตั้งขึ้นก็ยังเป็นที่ถกเถียงว่าไม่ได้เป็น
อิสระจากรัฐ และรูปแบบการบริหารขององค์กรยังคงเป็นการ
ปฏิบัติแบบบนลงล่าง (top-down) ที่ถูกควบคุมโดยรัฐ
เนื่องจากการจัดตั้งองค์กรถูกระบุว่าจะต้องผ่านการพิจารณา
อนุมัติจากหน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจตามที่กฎหมายกำหนด
ซึ่งได้แก่ รัฐบาลกลางและกระทรวงที่เกี่ยวข้อง แต่เกณฑ์ในการ
พิจารณาอนุมัตินั้นไม่ได้ถูกกำหนดไว้ หากขึ้นอยู่กับดุลยพินิจ
ของกลุ่มข้าราชการที่ทำหน้าที่พิจารณาเรื่องดังกล่าว
(Schwartz, 2002, p. 200)

² การเลือกตั้งในสมัยเมจิและในสมัยไทโช ผู้มีสิทธิในการลงคะแนนเสียง
ถูกจำกัดเฉพาะผู้ชายที่มีอายุ 25 ปีขึ้นไป ซึ่งจ่ายเงินภาษี 15 เยนขึ้นไป
และเป็นผู้มีถิ่นที่อยู่ในจังหวัดอย่างน้อยหนึ่งปี (Wikipedia, 2019; ชมรม
รักภาษาไทย, 2554, น. 15)

ต่อมา ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ในปลายสมัยไทโช (Taisho period) (ค.ศ. 1912 - 1926) แม้ว่าสังคมการเมืองของญี่ปุ่นถูกอธิบายว่าเป็นยุคที่ประชาธิปไตยเริ่มเบ่งบาน หรือที่เรียกว่า Taisho Democracy เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่มีการพัฒนาของพรรคการเมือง การเกิดขึ้นของกลุ่มเคลื่อนไหวประชาธิปไตยและการประท้วงหลายครั้ง การเกิดขึ้นของสหภาพแรงงาน สมาคมเกษตรและสหภาพเกษตรกรเช่าที่ดิน สมาคมสตรี สภาคอการค้า สมาคมทางอุตสาหกรรมและสมาคมธุรกิจต่าง ๆ ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว ก็ดูเหมือนว่าภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นก็น่าจะมีความเข้มแข็งและมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพิ่มขึ้นเช่นกัน แต่จากข้อมูลพบว่า ในช่วงเวลานี้ ปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองภายในซึ่งเกิดจากการแย่งชิงอำนาจระหว่างคณะรัฐบุรุษอาวุโส กลุ่มข้าราชการ และนักการเมืองใหม่ ปัญหาคอร์รัปชัน และปัญหาความอดอยากภายหลังสงคราม ก็ทำให้ญี่ปุ่นไม่สามารถเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยไปได้อย่างราบรื่นยิ่งไปกว่านั้น การเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ในปี ค.ศ. 1923 ก็เป็นผลให้ญี่ปุ่นต้องประกาศใช้กฎอัยการศึกซึ่งเปิดโอกาสให้กองทัพและลัทธิทหารนิยมเข้าสู่อำนาจอีกครั้ง และประชาธิปไตยของญี่ปุ่นก็เข้าสู่ภาวะถดถอย (ชมรมรักภาษาไทย, 2554, น. 12; Garon, 2003 as cited in Schwarts and Pharr, 2003, p. 53; Takayoshi, 1966, p. 612 - 613)

จากข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นว่า แม้ว่าในสมัยเมจิและไทโช สังคมการเมืองของญี่ปุ่นได้แสดงให้เห็นถึงท่าทีของการปรากฏตัวและการพัฒนาของภาคประชาสังคมในญี่ปุ่น แต่ตราบที่ประชาชนและพลเมืองยังคงไม่สามารถใช้สิทธิและ

เสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันได้ ผู้มีอำนาจทางการเมืองยังคงทำตามอำเภอใจมากกว่าการดำเนินกิจกรรมเพื่อจัดหาผลประโยชน์ทางสาธารณะแก่ประชาชน และสังคมญี่ปุ่นยังคงไม่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดสังคมประชาธิปไตยได้ ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นก็ถูกสะท้อนให้เห็นว่ายังคงอ่อนแอและมีบทบาทที่จำกัด ดังนั้น ผู้เขียนจึงมองว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นช่วงเวลาของการเกิดขึ้นและพัฒนาของภาคประชาสังคมในญี่ปุ่น

ในงานเขียนชิ้นนี้ ผู้เขียนขออธิบายพัฒนาการของภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นโดยเริ่มตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งถูกกล่าวว่าเป็นช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นมีการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีคำอธิบายว่าพัฒนาการของภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นสามารถแบ่งออกเป็น 4 ช่วงเวลา คือ ช่วงแรก ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงของการก่อตัวของกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) พร้อมกับการพัฒนาประชาธิปไตยในญี่ปุ่น ช่วงที่ 2 ในช่วงทศวรรษ 1960 ถึงกลางทศวรรษ 1970 ซึ่งเป็นช่วงของการเติบโตของกลุ่มเคลื่อนไหวพลเมือง (citizen movement) ที่มีลักษณะท้าทายรัฐ ช่วงที่ 3 ในช่วงทศวรรษ 1980 ถึงกลางทศวรรษ 1990 ซึ่งเป็นช่วงที่ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นเริ่มมีความสัมพันธ์กับต่างประเทศ และช่วงที่ 4 ในช่วงกลางทศวรรษ 1990 ถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นช่วงของการเกิดขึ้นขององค์กรอาสาสมัคร (voluntary organizations) องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร (non-profit organizations-NPOs) และองค์กรพัฒนาภาคเอกชน (non-governmental organizations-NGOs)

ช่วงแรกของการก่อตัวและพัฒนาของภาคประชาสังคมญี่ปุ่นนั้น กล่าวได้ว่าเกิดขึ้นหลังจากที่ญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงคราม และอยู่ภายใต้การยึดครองของสหรัฐอเมริกาในช่วงปี ค.ศ. 1945 - 1952 โดย Supreme Commander for the Allied Powers (SCAP) หรือ General Headquarters (GHQ) ภายใต้การนำของนายพล Douglas MacArthur ผู้ที่ออกมาตรการให้ญี่ปุ่นปฏิรูปประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการยกเลิกกองทัพ การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่แทนรัฐธรรมนูญเมจิเพื่อลดอำนาจของสมเด็จพระจักรพรรดิให้เป็นเพียงสัญลักษณ์แห่งรัฐ การแบ่งแยกอำนาจในการบริหารประเทศออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ การกระจายอำนาจจากส่วนกลางที่เป็นรูปแบบรัฐจักรวรรดิไปสู่การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น การกำหนดให้ผู้หญิงมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง และการออกกฎหมายให้ประชาชนมีเสรีภาพในการพูดและการแสดงออก เป็นต้น (กรชนก ทิวากรพันธ์, 2557, น. 16 - 17) ซึ่งมาตรการที่เป็นข้อบังคับเหล่านี้ถือว่าเป็นการวางรากฐานประชาธิปไตยแบบตะวันตกที่มุ่งเน้นสิทธิและเสรีภาพที่เท่าเทียมกันและความเป็นอิสระของปัจเจกบุคคลให้กับสังคมญี่ปุ่น นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังได้เรียกร้องให้รัฐบาลญี่ปุ่นปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ โดยการพัฒนาอุตสาหกรรมและเปิดเสรีทางการค้า อันส่งผลให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและเกิดกลุ่มชนชั้นกลางเป็นจำนวนมาก อีกทั้งสหรัฐอเมริกายังได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กรสาธารณประโยชน์ในรูปแบบอื่นเพิ่มเติมเพื่อแยกความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภาคประชาสังคมกับรัฐ ได้แก่ การออกกฎหมาย

Medical Law เพื่อจัดตั้ง Medical Corporations หรือในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า Iryo Hojin ในปี ค.ศ. 1948 การออกกฎหมาย Private School Law เพื่อจัดตั้ง Private School Corporations หรือในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า Gakko Hojin ในปี ค.ศ. 1949 การออกกฎหมาย Social Welfare Law เพื่อจัดตั้ง Social Welfare Corporations หรือในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า Shakai Fukushi Hojin ในปี ค.ศ. 1951 และการออกกฎหมาย Religious Corporation Law เพื่อจัดตั้ง Religious Corporations หรือในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า Shukyo Hojin ในปี ค.ศ. 1951 (The Japan Association of Charitable Organizations, 2017; Japan NPO Center, n.d., Schwartz, 2002, p. 201) จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในช่วงเวลานี้อาจกล่าวได้ว่า ขอบเขตทางสาธารณะในญี่ปุ่นได้ฟื้นตัวขึ้นอีกครั้ง ประชาชนจำนวนมากได้ออกมาโจมตีผู้นำที่ทำให้พวกเขาเข้าสู่สงครามและพ่ายแพ้สงคราม และประชาชนได้มีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเกิดกลุ่มเคลื่อนไหวในระดับรากหญ้า (grassroot association) ขึ้นทั่วประเทศ อาทิ สมาคมแม่บ้าน (housewives association) กลุ่มเคลื่อนไหวผู้บริโภค (consumer movement) และกลุ่มองค์กรศาสนาใหม่ ๆ (Schwartz and Pharr, 2003, p. 57 - 58) สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ Tsujinaka (2010, p. 2) อธิบายว่าเป็นช่วงที่แนวคิดเรื่องพลเมือง (concept of citizen) หรือในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า Shimin ได้เกิดขึ้น และภาคประชาสังคมถูกถกเถียงว่าเป็นพื้นฐานใหม่ (new basis) สำหรับประชาธิปไตยในญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม Schwartz (2002, p. 205) อธิบายว่า กลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้

มีลักษณะเป็นสมาคมทางเศรษฐกิจและกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งได้รับประโยชน์ตามนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการกระจายทรัพยากรของรัฐบาลมากกว่าที่จะเป็นองค์กรอาสาสมัครในการทำกิจกรรมเพื่อสาธารณะ และ Garon (as cited in Schwartz and Pharr, p. 58) ได้อธิบายว่า กลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมได้รับการสนับสนุนและมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับข้าราชการและพรรคการเมืองฝ่ายอนุรักษ์นิยม นอกจากนี้ ภาครัฐได้ให้เงินอุดหนุนแก่กลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อให้อย่างน้อยหนึ่งนโยบายสาธารณะแทนการทำงานของรัฐบาลด้วย

ช่วงที่ 2 ในช่วงทศวรรษ 1960 ถึงกลางทศวรรษ 1970 เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการยึดครองของสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1952 และกระบวนการประชาธิปไตยของญี่ปุ่นได้ถูกพัฒนาขึ้น อย่างไรก็ตาม การที่รัฐบาลญี่ปุ่นให้สัตยาบันใน Treaty of Mutual Cooperation and Security between the United State and Japan หรือในภาษาญี่ปุ่นเรียกว่า Anpo Joyaku เพื่อขยายเวลาในการตั้งฐานทัพให้กับสหรัฐอเมริกา ก็ส่งผลให้กลุ่มนักศึกษาได้รวมตัวกันประท้วงต่อต้านสนธิสัญญาดังกล่าว จนเกิดเป็นเหตุการณ์ Anpo protests ขึ้นในปี ค.ศ. 1960 ซึ่งถือว่าเป็นการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ที่สุดของมวลชนญี่ปุ่นภายหลังสงคราม โดย Anpo protests ถูกกล่าวหาว่าไม่ใช่เพียงแค่การประท้วงต่อต้านสหรัฐอเมริกาเท่านั้น แต่เป็นการประท้วงเพื่อต่อต้านความไม่เป็นประชาธิปไตยของรัฐบาล และเพื่อปกป้องความเป็นประชาธิปไตยของญี่ปุ่นด้วย (ศิริพร ดาบเพชร, 2557, น. 328, 333) นอกจากนี้ในปี ค.ศ. 1965 - 1974 ในญี่ปุ่นก็ยังเกิดกลุ่มผู้ประท้วงต่อต้านสหรัฐอเมริกาในประเด็นอื่นด้วย อาทิ

การเกิดกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านสงครามเวียดนาม (anti-Vietnam war movement) เป็นต้น นอกจากการเกิดขึ้นของกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านในทางการเมืองแล้ว ผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมซึ่งก่อให้เกิดปัญหามลพิษและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว ก็ส่งผลให้เกษตรกรและผู้บริโภคเริ่มมีความกังวลเกี่ยวกับประเด็นความปลอดภัยทางอาหาร เกษตรกรและผู้บริโภคจึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม (environmental movement) และกลุ่มเคลื่อนไหวผู้บริโภค (consumer movement) ออกมาตั้งคำถามและต่อต้านแนวทางการพัฒนาประเทศและนโยบายของรัฐ (Japan for Sustainability, 2009) ดังนั้น จึงมีงานศึกษาที่อธิบายว่า ช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาของการเกิดขึ้นของกลุ่มเคลื่อนไหวพลเมือง (citizen movement) หรือในภาษาญี่ปุ่นที่เรียกว่า Shimin Undo ซึ่งมีลักษณะต่อต้านและท้าทายรัฐ (Tsujinaka, 2010, p. 2; Garon, 2003 as cited in Schwarts and Pharr, 2003, p. 60) โดย Tsujinaka (2010, p. 2) อธิบายว่า การเกิดขึ้นของกลุ่มเคลื่อนไหวพลเมืองที่มีลักษณะท้าทายรัฐนั้น เป็นผลมาจากในช่วงเวลานี้มีการเกิดขึ้นของกลุ่มผู้นำเสรีนิยมฝ่ายซ้ายที่ให้ความสำคัญกับสังคมนิยมประชาธิปไตยและพยายามที่จะต่อต้านกลุ่มผู้นำฝ่ายอนุรักษ์นิยมซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีอำนาจเดิม อย่างไรก็ตาม Garon (as cited in Schwarts and Pharr, 2003, p. 60) อธิบายว่า การที่ผู้นำทางการเมืองส่วนใหญ่ของญี่ปุ่นยังคงเป็นพวกอนุรักษ์นิยมที่สนับสนุนการทำงานของพรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party-LDP) เป็นผลทำให้การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเคลื่อนไหวพลเมืองนั้นไม่ประสบผลสำเร็จ

แม้ว่ากลุ่มเคลื่อนไหวพลเมืองที่เกิดขึ้นนี้จะพยายามเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นองค์กรที่ร่วมมือกับรัฐหรือองค์กรภายใต้รัฐบาล แต่ส่วนใหญ่กลุ่มเคลื่อนไหวพลเมืองก็ยังคงไม่สามารถหลุดพ้นจากการบริหารงานภายใต้รัฐบาลไปได้ ประกอบกับในช่วงปี ค.ศ. 1973 เมื่อเกิดเหตุการณ์วิกฤตน้ำมัน (oil shock) อันส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศเริ่มถดถอยลง ก็ทำให้ประเด็นความสนใจทางสาธารณะถูกเปลี่ยนจากความใส่ใจด้านสิ่งแวดล้อมกลับไปมุ่งเน้นที่การเติบโตทางเศรษฐกิจแทน

ช่วงที่ 3 ในช่วงทศวรรษ 1980 ถึงกลางทศวรรษ 1990 เมื่อเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเติบโตขึ้นและได้เปรียบดุลการค้ากับหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 1985 สหรัฐอเมริกาจึงได้จัดประชุมกลุ่มประเทศที่มีความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจจำนวน 5 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และญี่ปุ่น ที่ Plaza Hotel ณ นคร New York และบังคับให้ญี่ปุ่นทำข้อตกลง Plaza Accord อันมีผลให้ญี่ปุ่นต้องเพิ่มค่าเงินเยนของตัวเอง การทำข้อตกลงดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้ญี่ปุ่นต้องมีการลงทุนในต่างประเทศเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการลงทุนในประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 จึงมีการเติบโตของบริษัทญี่ปุ่นที่เป็นบริษัทข้ามชาติเพิ่มขึ้น ประกอบกับในสหรัฐอเมริกาเองก็มีการเกิดขึ้นของแนวคิดการเป็นพลเมืองที่ดีของธุรกิจ (good corporate citizenship) ที่สนับสนุนการทำธุรกิจที่เป็นการกุศล (corporate philanthropy) และการทำธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม (corporate social responsibility-CSR) ส่งผลให้บริษัทญี่ปุ่นที่ลงทุนในต่างประเทศเริ่มทำงานเป็นพันธมิตรกับองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรและองค์กร

พัฒนาภาคเอกชนในต่างประเทศเพื่อเพิ่มผลประโยชน์ในทางธุรกิจเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ในช่วงกลางทศวรรษ 1990 ปัจจัยจากภายนอกประเทศก็เริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อการพัฒนาภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นมากขึ้น การประชุมระหว่างประเทศต่าง ๆ อาทิ United Nations Conference on Environment and Development ที่เมือง Rio de Janeiro ในปี ค.ศ. 1992 World Conference on Human Rights ที่กรุง Vienna ในปี ค.ศ. 1993 International Conference on Population and Development ที่กรุง Cairo ในปี ค.ศ. 1994 World Summit for Social Development ที่กรุง Copenhagen ในปี ค.ศ. 1995 และ The Fourth World Conference on Woman ที่กรุง Beijing ในปี ค.ศ. 1995 ได้มีการกล่าวถึงบทบาทการทำงานของกลุ่มองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรและองค์กรพัฒนาภาคเอกชนในการจัดการปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ส่งผลให้ขบวนการภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นเริ่มทำงานกับองค์การระหว่างประเทศและองค์กรพัฒนาภาคเอกชนต่างประเทศเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีองค์กรพัฒนาภาคเอกชนต่างประเทศที่เข้ามาตั้งสำนักงานสาขาในประเทศญี่ปุ่นด้วย (Tadashi, 1999, p. 99 - 100) นอกจากนี้ปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการพัฒนาภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นแล้ว Tsujinaka (2010, p. 5) ยังกล่าวว่า การเติบโตของการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศของญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการของญี่ปุ่น (official development assistance-ODA) ก็เป็นปัจจัยที่ส่งผลให้องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรในญี่ปุ่นทำงานร่วมมือกับรัฐเพิ่มขึ้นด้วย ในช่วงเวลานี้ Tsujinaka (2010, p. 3) จึงกล่าวว่า

กลุ่มเคลื่อนไหวพลเมือง (citizen movement) ที่มีลักษณะ ทำทนายรัฐจึงเปลี่ยนบทบาทไปสู่การมีส่วนร่วมของพลเมือง (citizen participation) โดยเฉพาะความพยายามที่จะประสานงานและร่วมมือในการบริหารงานรัฐ

ช่วงที่ 4 ในช่วงกลางทศวรรษ 1990 ถึงปัจจุบัน ในช่วงเวลานี้ คำว่า ภาคประชาสังคม หรือในภาษาญี่ปุ่น เรียกว่า Shimin Shakai เริ่มเป็นที่รู้จักและเป็นที่ถกเถียงอย่างแพร่หลายในญี่ปุ่น และเป็นช่วงเวลาของการเกิดขึ้นขององค์กรอาสาสมัคร (voluntary organizations) องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร (non-profit organizations-NPOs) และองค์กรพัฒนาภาคเอกชน (non-governmental organizations-NGOs) โดยสาเหตุของการเกิดขึ้นขององค์กรรูปแบบดังกล่าว เป็นผลมาจากเหตุการณ์ Great Hanshin-Awaji Earthquake ที่เมือง Kobe ในปี ค.ศ. 1995 เหตุการณ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า ภาครัฐไม่สามารถที่จะจัดการกับปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากมีความล่าช้าและขาดบุคลากรในการทำงาน เป็นผลให้เกิดกลุ่มอาสาสมัคร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มอาสาสมัครที่ไม่เป็นทางการเข้าไปช่วยเหลือในการจัดการบรรเทาภัยพิบัติในสถานการณ์ฉุกเฉินแทน อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลพบว่า กลุ่มอาสาสมัครที่ไม่เป็นทางการเหล่านี้ ก็เผชิญกับอุปสรรคในการทำงานเช่นกัน กล่าวคือ เงินบริจาคเป็นจำนวนมากที่กลุ่มอาสาสมัครที่ไม่เป็นทางการได้รับมาจากผู้บริจาคต่าง ๆ นั้น ไม่ได้ได้รับสิทธิการลดหย่อนภาษีจากภาครัฐ และกลุ่มอาสาสมัครที่ไม่เป็นทางการไม่สามารถทำธุรกรรมทางการเงินได้ ซึ่งแตกต่างจากองค์กรสาธารณประโยชน์ที่ได้รับการจดทะเบียนและมีสถานะทางกฎหมาย ภายหลังจาก

เหตุการณ์ดังกล่าว ภาครัฐของญี่ปุ่นได้ตระหนักถึงปัญหาและข้อจำกัดต่าง ๆ จึงได้ออกกฎหมาย Relief and Rehabilitation Enterprise Law ขึ้นในปี ค.ศ. 1995 เพื่อจัดตั้ง The Relief and Rehabilitation Corporation ซึ่งเป็นองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ฟื้นฟูและบรรเทาภัยพิบัติ นอกจากนี้ ประชาชนชาวญี่ปุ่นก็เริ่มคิดที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งและการเพิ่มศักยภาพให้กับองค์กรภาคประชาสังคมในญี่ปุ่น กลุ่มเคลื่อนไหวพลเมือง (citizen movement) หรือที่เรียกว่า Shimin Undo ซึ่งเคยมีบทบาทในช่วงทศวรรษ 1960 - 1970 จึงได้ปรากฏตัวขึ้นอีกครั้ง และได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มพันธมิตรสนับสนุนให้มีการออกกฎหมายใหม่เกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดตั้งองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรให้มีสถานะทางกฎหมายโดยไม่ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตอำนาจการพิจารณาของรัฐบาลกลาง ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1995 - 1998 กลุ่มข้าราชการจึงได้ร่วมหารือกับกลุ่มภาคประชาสังคมเพื่อร่างกฎหมายดังกล่าว ต่อมาเดือนธันวาคม ในปี ค.ศ. 1998 Law to Promote Specified Nonprofit Activities หรือที่เรียกว่า NPO Law จึงได้ถูกบังคับใช้ โดยกฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดให้มีการจัดตั้งองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบเฉพาะเจาะจง (specified nonprofit corporation) หรือที่เรียกว่า NPO corporations ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาสังคมที่ดำเนินกิจกรรมที่ไม่แสวงหาผลกำไรเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ทำงานในรูปแบบของกิจกรรมอาสาสมัคร หรือกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ทางสังคม

ต่อมาในปี ค.ศ. 2002 รัฐบาลญี่ปุ่นได้มีการปฏิรูปกฎหมาย NPO Law เพิ่มเติม โดยการเพิ่มประเภทขององค์กร

ที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบเฉพาะเจาะจงที่ได้รับอนุมัติ (approved specified nonprofit corporations) ซึ่งเป็นองค์กรที่ผ่านการรับรองจากรัฐบาลจังหวัดว่าเป็นองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมส่วนใหญ่เพื่อการกุศลและสาธารณประโยชน์อย่างแท้จริง โดยระบุว่า ผู้บริจาคที่บริจาคเงินให้กับองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบเฉพาะเจาะจงที่ได้รับอนุมัติจะได้รับการลดหย่อนภาษี การจัดตั้งองค์กรประเภทนี้มีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นให้องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรได้รับเงินบริจาคเพิ่มขึ้น และในปี ค.ศ. 2008 ญี่ปุ่นก็ได้มีการปฏิรูปกฎหมายเกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กรสาธารณประโยชน์ โดยการออกกฎหมาย Act on Authorization of Public Interest Incorporated Associations and Public Interest Incorporated Foundations ซึ่งโอนย้ายอำนาจการพิจารณาการจัดตั้งองค์กรที่เป็นการพิจารณาของรัฐบาลกลางและข้าราชการในกระทรวง เป็นการพิจารณาอนุมัติจัดตั้งองค์กรโดย Public Interest Commission และในปีเดียวกันก็ออกกฎหมาย Act on General Incorporated Associations and General Incorporated Foundations เพื่อจัดตั้ง General Nonprofit Corporation ซึ่งเป็นสมาคมหรือมูลนิธิที่ไม่จำเป็นต้องคำนึงว่า จะต้องสร้างผลประโยชน์ทางสาธารณะ หรือการจัดตั้งองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่ไม่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมขององค์กร (Tadashi, 1999; Ogawa, 2009, p. 2 - 3, 11; Tsujinaka, 2010, p. 3; Vosse, 2000, p. 34 - 37)

แม้ว่าการเกิดขึ้นของ NPO Law ในปี ค.ศ. 1998 จะถูกกล่าวว่าเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนผ่านขององค์กรภาคประชาสังคมในญี่ปุ่น เป็นการเปิดโอกาสให้

องค์กรภาคประชาสังคมในประเทศญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรขนาดเล็กและองค์กรในระดับรากหญ้าได้รับสถานะทางกฎหมาย สามารถดำเนินกิจกรรมทางสังคมได้มากขึ้น และมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรในการทำงานเพิ่มขึ้น (Shipper, 2004, p. 1, 21; Pekkanen, 2000, p. 112) อีกทั้ง กฎหมายดังกล่าว ซึ่งมีการกระจายอำนาจในการจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคมไป ยังท้องถิ่นและรัฐบาลจังหวัดก็ถูกอธิบายว่าจะช่วยยกระดับความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างรัฐกับภาคประชาสังคมให้มีความเท่าเทียมกันเพิ่มขึ้น (Ogawa, 2009, p. 75; Pekkanen, 2000, p. 113) แต่ก็มีงานศึกษาที่อธิบายว่า การที่องค์กรภาคประชาสังคมญี่ปุ่นยังคงขาดแคลนเงินทุนในการดำเนินกิจกรรม เป็นผลให้องค์กรภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นส่วนใหญ่ยังจำเป็นต้องพึ่งพาการเงินจากหน่วยงานภาครัฐ ไม่สามารถดำรงรักษาความเป็นอิสระ และขาดความสามารถในการกำหนดทิศทางการทำงานด้วยตัวเองได้ (Yamakoshi, n.d.; Hirata, 2002, p. 75 - 76)

นอกจากนี้ Pekkanen (as cited in Waley, 2005, p. 202 - 203) ได้กล่าวว่า แม้ว่า NPO Law จะช่วยลดบทบาทของรัฐในการควบคุมภาคประชาสังคม แต่นักการเมืองญี่ปุ่นส่วนใหญ่ก็ไม่ได้เต็มใจที่จะละทิ้งการควบคุมภาคประชาสังคม พวกเขา ยังคงรักษาสถานะในการควบคุมประชาสังคมผ่านการออกกฎหมายและการสนับสนุนภาคประชาสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสนับสนุนกลุ่มประชาสังคมที่เป็นประเภททุนทางสังคมและกีดกันกลุ่มประชาสังคมที่เป็นพหุนิยมและมีการวิงวอนทางการเมือง ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการเกิดขึ้นของ NPO Law จึงถูกวิพากษ์ว่าเป็นข้อจำกัดการพัฒนาของภาค

ประชาสังคมในญี่ปุ่น อีกทั้ง Tsujinaka and Pekkanen (2007, p. 421, 437) ยังได้ให้ข้อมูลว่า ข้าราชการยังคงเป็นตัวแสดงที่มีอำนาจในทางการเมืองของญี่ปุ่นในการรับรู้ของภาคประชาสังคม กลุ่มองค์กรธุรกิจญี่ปุ่นมักจะมีความสัมพันธ์กับข้าราชการมากกว่าองค์กรภาคประชาสังคม และกลุ่มองค์กรธุรกิจสามารถเข้าถึงกระบวนการการกำหนดนโยบายได้มากกว่าองค์กรภาคประชาสังคม

จากพัฒนาการของภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นข้างต้น ได้แสดงให้เห็นว่า ภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นมีพัฒนาการมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พร้อมกับการพัฒนาประชาธิปไตย การเกิดขึ้นของชนชั้นกลางและพหุสังคม และการเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น และพบว่าภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นมีลักษณะบทบาทการทำงานที่ร่วมมือกับรัฐ และคอยสนับสนุนการทำงานของรัฐมากกว่าที่จะท้าทายนโยบายของรัฐ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความร่วมมือระหว่างภาคประชาสังคมกับรัฐจะไม่ใช่วิธีที่ผิดแปลกแตกต่างไปจากค่านิยมของภาคประชาสังคมโดยทั่วไป และความร่วมมือกับรัฐก็อาจช่วยเติมเต็มบทบาทของภาคประชาสังคมในการสร้างผลประโยชน์ทางสาธารณะเพิ่มขึ้น แต่จากข้อมูลที่พบว่าการเมืองและข้าราชการของญี่ปุ่นยังคงมีบทบาทในการควบคุมภาคประชาสังคม และภาคประชาสังคมญี่ปุ่นเองยังคงต้องพึ่งพางบประมาณทางการเงินจากรัฐ ก็เกิดคำถามว่าบทบาทการทำหน้าที่ของภาคประชาสังคมญี่ปุ่นจะสามารถเป็นภาคส่วนที่สามที่แยกตัวออกจากรัฐและอยู่ภายนอกการควบคุมจากรัฐตามค่านิยมของภาคประชาสังคมได้จริงหรือไม่ รวมทั้งการพัฒนาประชาธิปไตยในญี่ปุ่นมีส่วนช่วยในการพัฒนาภาคประชาสังคมให้อยู่ภายนอกการควบคุมจากรัฐได้มากน้อยอย่างไร

บทที่ 2

ประเภทและบทบาทของ ภาคประชาสังคมของญี่ปุ่น

สำหรับประเภทและบทบาทของภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นนั้น จากการสำรวจข้อมูลพบว่า มีเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งประเภทองค์กรอย่างหลากหลาย กล่าวคือ

The Japan Association of Charitable Organization ได้จัดแบ่งประเภทองค์กรภาคประชาสังคมตามการบังคับใช้ของกฎหมายที่แตกต่างกัน ดังนี้ (The Japan Association of Charitable Organization, 2017, p. 2, 12-14) (ดูตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 องค์กรภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นแบ่งตามการบังคับใช้ของกฎหมาย

Legal Entities	Authorization authorities	Establishment
Public Interest Corporations	Public Interest Commission	1896 (reformed in 2008)
General Nonprofit Corporations	Prefectural Government	2008
Approved Specified Nonprofit Corporations	Prefectural Government	2002
Specified Nonprofit Corporations	Prefectural Government	1998

ตารางที่ 1 องค์การภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นแบ่งตามการบังคับใช้ของกฎหมาย (ต่อ)

Legal Entities	Authorization authorities	Establishment
Social Welfare Corporations	Ministry of Health, Labour and Welfare	1951
Private School Corporations	Ministry of Education, Culture, Sports, Science, Technology	1949
Religious Corporations	Ministry of Education, Culture, Sports, Science, Technology	1951
Medical Corporations	Ministry of Health, Labour and Welfare	1950
Public Charitable Trust	Competent Government Agencies	1923
The Relief and Rehabilitation Corporations	Ministry of Justice	1995
Approved Community Based Organization	Mayor or town or village headperson	1991

ที่มา: The Japan Association of Charitable Organization (n.d.)

1. องค์การสาธารณะประโยชน์ (public interest cooperations)

องค์การสาธารณะประโยชน์ (public interest cooperations) เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นตามประมวลกฎหมายแพ่ง (civil code) ในปี ค.ศ. 1896 และมีการปฏิรูปกฎหมายเพิ่มเติมในปี ค.ศ. 2008 โดย Act on Authorization of Public Interest Incorporated Associations and Public Interest Incorporated Foundations องค์การสาธารณะประโยชน์มีเป้าหมายหลัก คือ การจัดตั้งองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรและสร้างประโยชน์เพื่อสาธารณะ โดยมีการกำหนดขอบเขตของกิจกรรมไว้ 22 กิจกรรม³ ปัจจุบันองค์กร

³ 1) Activities to promote academism and scientific technology 2) Activities to promote culture and arts 3) Activities to support persons with disability or needy persons or victims of accident, disaster or crime 4) Activities to promote welfare of senior citizens 5) Activities to support persons having will to work for seeking the opportunity of employment 6) Activities to enhance public health 7) Activities to seek sound nurturing of children and youths 8) Activities to enhance welfare of workers 9) Activities to contribute to sound development of mind and body of the citizen or to cultivate abundant human nature through education and sports, etc. 10) Activities to prevent crimes or to maintain security 11) Activities to prevent accident or disaster 12) Activities to prevent and eliminate unreasonable discrimination and prejudice by reason of race, gender or others 13) Activities to pay respect or protect the freedom of ideology and conscience, the freedom of religion or of expression 14) Activities to promote the creation of gender-equal society or other better society 15) Activities to promote international mutual understanding and for economic cooperation to overseas developing regions 16) Activities to preserve global environment or protect and

สาธารณประโยชน์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) องค์กรที่จัดตั้งเป็นมูลนิธิ (public interest incorporated foundation) และ 2) องค์กรที่จัดตั้งเป็นสมาคม (public interest incorporated association) โดยการจัดตั้งองค์กรจะผ่านการรับรอง (recognition) จากคณะกรรมการสาธารณประโยชน์ (public interest commission) ซึ่งถูกจัดตั้งโดยสำนักงานคณะรัฐมนตรี (cabinet office)

2. ทรัสต์เพื่อการกุศลสาธารณะ (public charitable trust)

ทรัสต์เพื่อการกุศลสาธารณะ (public charitable trust) เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1923 ภายใต้ Trust Act ปี ค.ศ. 1922 เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่บริหารจัดการทรัพย์สิน โดยการแยกทรัพย์สินที่ต้องการทำสาธารณกุศลออกจากทรัพย์สินของเจ้าของเดิม หรือทำหน้าที่รวบรวมทรัพย์สินเพื่อการลงทุนเพื่อประโยชน์สาธารณะ แม้ว่าในญี่ปุ่นจะมีการประกาศใช้ Trust Act ในปี ค.ศ. 1922 แต่ทรัสต์เพื่อการกุศลในประเทศญี่ปุ่นเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในช่วงทศวรรษ 1970 เนื่องจากก่อนหน้านี้ประเทศญี่ปุ่นยังไม่คุ้นชินกับทรัสต์ซึ่งถูก

maintain natural environment 17) Activities to utilize, maintain or preserve the national land 18) Activities to contribute to sound operation of the national politics 19) Activities to develop sound local community 20) Activities to secure and promote fair and free opportunity for economic activity and to stabilize and enhance the lives of the citizenry by way of activating the economy 21) Activities to secure stable supply of goods and energy indispensable for the lives of the citizenry 22) Activities to protect and promote the interest of general consumers

พัฒนามาจากระบบกฎหมายมหาชน ประกอบกับในช่วงทศวรรษ 1970 เริ่มมีการเติบโตของสมาคมและมูลนิธิเพิ่มขึ้น และมีการพบว่าสมาคมและมูลนิธิเริ่มมีปัญหารากฐานทางการเงิน การกุศลในทางที่ผิด รัฐสภาญี่ปุ่นจึงให้ข้าราชการในกระทรวงต่าง ๆ ศึกษามาตรการในการกำกับดูแลองค์กรสาธารณประโยชน์ และทริสต์เพื่อการกุศลได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา โดยทริสต์เพื่อการกุศลจะถูกจัดตั้งผ่านการได้รับอนุญาต (permission) จากหน่วยงานที่มีอำนาจตามกฎหมาย (competent government agency) ซึ่งได้แก่ผู้ว่าการจังหวัด หรือกระทรวงที่เกี่ยวข้อง

3. โรงเรียนเอกชน (private school corporations)

โรงเรียนเอกชน (private school corporations) เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นตาม Private School Law ปี ค.ศ. 1949 โดยผ่านการพิจารณาอนุมัติ (approval) จากกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี โรงเรียนเอกชนถูกจัดให้อยู่ในประเภทเดียวกับองค์กรสาธารณประโยชน์ (public interest corporation) แต่เป็นองค์กรที่สามารถแสวงหาผลกำไรได้

4. องค์กรทางการแพทย์ (medical corporations)

องค์กรทางการแพทย์ (medical corporations) เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นตาม Medical Law ปี ค.ศ. 1950 เพื่อจัดตั้งโรงพยาบาลหรือคลินิกที่มีแพทย์และทันตแพทย์ทำงานเป็นประจำ ทั้งนี้ เพื่อจัดหาการรักษาพยาบาลและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสุขภาพ โดยองค์กรทางการแพทย์เป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ที่สามารถแสวงหาผลกำไรได้ ซึ่งได้รับการอนุมัติ (approval) จัดตั้งโดยกระทรวงสาธารณสุข แรงงาน และสวัสดิการ

5. องค์กรสวัสดิการทางสังคม (social welfare corporations)

องค์กรสวัสดิการทางสังคม (social welfare corporations) เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นตาม Social Welfare Business Law ปี ค.ศ. 1951 เพื่อจัดตั้งองค์กรที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสวัสดิการทางสังคม เช่น ศูนย์รับเลี้ยงเด็ก ศูนย์ดูแลคนพิการ และศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ เป็นต้น องค์กรสวัสดิการทางสังคมเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ที่สามารถแสวงหาผลกำไรได้ ซึ่งได้รับการอนุมัติ (approval) จัดตั้งโดยกระทรวงสาธารณสุข แรงงาน และสวัสดิการ

6. องค์กรทางศาสนา (religious corporations)

องค์กรทางศาสนา (religious corporations) เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นตาม Religious Corporation Law ปี ค.ศ. 1951 เพื่อจัดตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ในการประกาศและเผยแผ่คำสอนทางศาสนา รวมถึงการจัดพิธีกรรมทางศาสนาต่าง ๆ องค์กรทางศาสนาเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ที่สามารถแสวงหาผลกำไรได้ ซึ่งได้รับการอนุมัติ (approval) จัดตั้งโดยกระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และเมื่อผ่านการอนุมัติแล้ว องค์กรเหล่านี้จะไม่ถูกกำกับโดยภาครัฐ

7. องค์กรทางด้านชุมชนที่ได้รับการอนุมัติ (approved community based organization)

องค์กรทางด้านชุมชนที่ได้รับการอนุมัติ (approved community based organization) เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้น

ตาม Local Autonomy Law ปี ค.ศ. 1991 เพื่อจตดั่งองคกร
ทกักรจจกการรวมตัวกันของผุ้พักอาศัยในชุมชน (residents of
community) เพื่อการดูแลและจตการความสงบรียบร้อย และ
การสร้างประยอชนสาธารณะให้กับชุมชน องคกรในลักษณะนึ้
จะถูกรจตดั่งผานการประกาศ (notification) โดยนายก
เทศมนตรี (mayor) หรือผุ้ใหญบ้าน (village headperson)

8. องคกรฟื้นฟูและบรรเทาสาธารณภัย (relief and rehabilitation corporations)

องคกรฟื้นฟูและบรรเทาสาธารณภัย (relief and
rehabilitation corporations) เป้นองคกรทกักรจตดั่งขึ้นตาม
Relief and Rehabilitation Enterprise Law ปี ค.ศ. 1995
เพื่อจตดั่งองคกรทกักรหน้าทกักรในการฟื้นฟูและบรรเทาสาธารณภัย
เป้นองคกรสาธารณประยอชนทกักรสามารถแสวงหาผลก่าไรได้
ซ่งได้รับการอนุมัติ (approval) จตดั่งโดยกระทรวงยุติธรรม

9. องคกรทกักรไม่แสวงหาผลก่าไรแบบเฉพาะเจาะจง (specified nonprofit corporations)

องคกรทกักรไม่แสวงหาผลก่าไรแบบเฉพาะเจาะจง
(specified nonprofit corporations) เป้นองคกรทกักรจตดั่ง
ขึ้นตาม Act on Promotion of Specified Non-profit
Activities หรือ NPO Law ปี ค.ศ. 1998 เพื่อจตดั่งองคกรทกักร
ไม่แสวงหาผลก่าไรทกักรสร้างผลประยอชนเพื่อสาธารณะ มีลักษณะ
การทกักรงานคล้ายกับองคกรสาธารณประยอชน (public interest
cooperation) แต่มไม่จำเป็นต้งเป้นองคกรในรูปแบบของ
สมาคมและมูลนิธิ มไม่จำเป็นต้งมึงบประมาณในการจตดั่ง

องค์กร มีขอบเขตกิจกรรมให้เลือกดำเนินการเพียง 20 กิจกรรม⁴ และยังคงถูกเรียกเก็บภาษีซึ่งจะถูกหัก ณ ที่จ่าย องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบเฉพาะเจาะจงจะถูกจัดตั้งโดยผ่านการรับรอง (certification) จากรัฐบาลจังหวัด (prefecture government) และเมื่อได้รับสถานะผ่านการรับรองแล้วจะต้องถูกตรวจสอบเพื่อต่อสถานะทุก ๆ 5 ปี โดยส่วนใหญ่แล้วองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบเฉพาะเจาะจงจะเป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรขนาดเล็กซึ่งทำงานภายในประเทศ

⁴ 1) Promotion of health, medical treatment, or welfare
2) Promotion of social education 3) Promotion of community development 4) Promotion of tourism 5) Promotion of rural and intermountain region 6) Promotion of science, culture, the arts, or sports 7) Conservation of the environment 8) Disaster relief 9) Promotion of community safe 10) Protection of human rights or promotion of peace 11) International cooperation 12) Promotion of a society with equal gender participation 13) Sound nurturing of youth 14) Development of information technolog 15) Promotion of science and technology 16) Promotion of economic activities 17) Development of vocational expertise or expansion of employment opportunities 18) Protection of consumers 19) The activities defined by regulation of prefectures or government-decreed cities 20) Administration of organizations that engage in the above activities or provision of liaison, advice, or assistance in connection with the above activities

10. องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบเฉพาะเจาะจง ที่ได้รับการอนุมัติ (approved specified nonprofit corporations)

องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบเฉพาะเจาะจงที่ได้รับการอนุมัติ (approved specified nonprofit corporations) เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2002 ภายหลังจากที่มีการปฏิรูป Act on Promotion of Specified Non-profit Activities หรือ NPO Law ปี ค.ศ. 1998 โดยองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบเฉพาะเจาะจงสามารถยื่นเอกสารขอการรับรอง (certification) จากรัฐบาลจังหวัดว่าเป็นองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมส่วนใหญ่เพื่อการกุศลและสาธารณประโยชน์อย่างแท้จริง เมื่อองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรดังกล่าวได้รับการรับรองก็จะได้รับสิทธิประโยชน์ทางด้านเงินบริจาคมากขึ้น เนื่องจากในกฎหมายได้ระบุว่าผู้บริจาคที่บริจาคเงินให้กับองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบเฉพาะเจาะจงที่ได้รับการอนุมัติจะได้รับการลดหย่อนภาษี อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบเฉพาะเจาะจงที่ได้รับการอนุมัติมีเพียงแค่ 1,237 องค์กร ซึ่งมีจำนวนไม่ถึงร้อยละ 3 ขององค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรทั้งหมด

11. องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบทั่วไป (general nonprofit corporations)

องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบทั่วไป (general nonprofit corporations) เป็นองค์กรที่ถูกจัดตั้งขึ้นตาม Act on General Incorporated Associations and General Incorporated Foundations ปี ค.ศ. 2008 เพื่อ

จัดตั้งสมาคมหรือมูลนิธิที่ไม่จำเป็นต้องคำนึงว่าจะต้องสร้างผลประโยชน์ทางสาธารณะ หรือการจัดตั้งองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่ไม่มีข้อจำกัดเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมขององค์กร เว้นแต่มีข้อจำกัดที่จะต้องไม่กระจายกองทุนส่วนเกินทุกปี (non-distribution constraint on surplus fund every year) การจัดตั้งองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบทั่วไปไม่มีหน่วยงานกำกับดูแลเฉพาะ แต่จะถูกจัดตั้งผ่านการลงทะเบียนที่หน่วยลงทะเบียน ณ ที่ว่าการจังหวัด

ในปัจจุบัน ประเภทขององค์กรภาคประชาสังคม ในญี่ปุ่นที่มีจำนวนมากที่สุดคือ องค์กรทางด้านศาสนา มีจำนวน 181,810 องค์กร รองลงมาคือ องค์กรทางการแพทย์ มีจำนวน 53,408 องค์กร และองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบเฉพาะเจาะจง มีจำนวน 51,014 องค์กร (ดูตารางที่ 2) โดยประเภทของกิจกรรมที่องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบเฉพาะเจาะจงมีการดำเนินงานมากที่สุด ก็คือ กิจกรรมด้านการสนับสนุนทางด้านสุขภาพ การรักษาโรค และสวัสดิการ

ตารางที่ 2 จำนวนองค์กรภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นแบ่งตามประเภทองค์กร

Status of Legal Entities	Number of existing entities	As of
Specified Nonprofit Corporations	51,014	Jan. 2017
Approved Specified Nonprofit Corporations	1,237	Jan. 2017
Public Interest Corporations	9,470	Dec. 2016
General Nonprofit Corporations	47,591	Jan. 2017
Social Welfare Corporations	20,733	Jan. 2017
Private School Corporations	8,020	Jan. 2017
The Relief and Rehabilitation Corporations	164	Jan. 2017
Religious Corporations	181,810	Dec. 2014
Medical Corporations	53,408	Jan. 2017

ที่มา: The Japan Association of Charitable Organization (n.d.)

นอกจากการแบ่งประเภทขององค์กรภาคประชาสังคมตามการบังคับใช้ของกฎหมายแล้ว The Japan Association of Charitable Organization ยังได้แบ่งประเภทองค์กรภาคประชาสังคมตามลักษณะของการจัดหาผลประโยชน์ ดังนี้ (ดูภาพที่ 1)

1) องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรและสร้างประโยชน์เพื่อสาธารณะ (non profit and public interest) เช่น องค์กรสาธารณประโยชน์ (public interest corporations) องค์กร

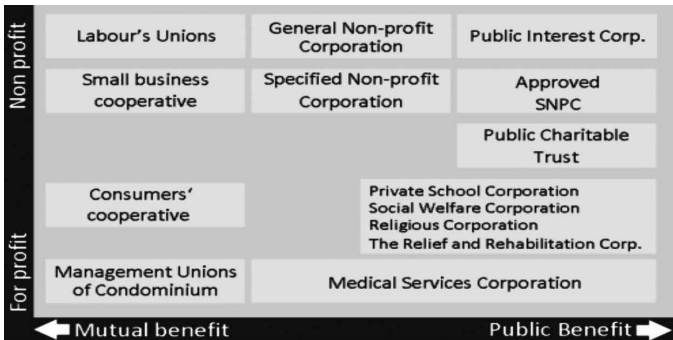
ที่ไม่แสวงหาผลกำไรแบบเฉพาะเจาะจงที่ได้รับการอนุมัติ (approved specified nonprofit corporation) และทรัสต์เพื่อการกุศล (charitable trust)

2) องค์กรที่แสวงหาผลกำไรและสร้างประโยชน์เพื่อสาธารณะ (for profit and public interest) เช่น โรงเรียนเอกชน (private school corporations) องค์กรสวัสดิการทางสังคม (social welfare corporations) องค์กรทางศาสนา (religious corporations) องค์กรทางการแพทย์ (medical corporations) และองค์กรฟื้นฟูและบรรเทาสาธารณภัย (relief and rehabilitation corporations)

3) องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรและสร้างผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม (non profit and mutual interest) เช่น สหภาพแรงงาน และสหกรณ์ธุรกิจขนาดเล็ก

4) องค์กรที่แสวงหาผลกำไรและสร้างผลประโยชน์ร่วมกันของกลุ่ม (for profit and mutual interest) เช่น สหกรณ์ผู้บริโภค และสหภาพการจัดการคอนโดมิเนียม

ภาพที่ 1 องค์การภาคประชาสังคมญี่ปุ่นแบ่งตามลักษณะของการจัดหาผลประโยชน์

ที่มา: The Japan Association of Charitable Organization (2017, p. 2)

นอกจากนี้ ในงานเขียนของ Yamakoshi (n.d.) ให้ข้อมูลว่า Michio Hashimoto ประธานของ Overseas Environmental Cooperation Center กล่าวว่า องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ตามการทำหน้าที่ หรือลักษณะของกิจกรรมการดำเนินงานขององค์กร (Yamakoshi, n.d.) คือ

- 1) องค์กรที่ทำงานด้านการพัฒนา (development type) เป็นองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาภาคเกษตร กิจกรรมทางสาธารณสุข และการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของประชาชน
- 2) องค์กรที่ทำงานด้านการเรียกร้องและรณรงค์เชิงนโยบาย (advocacy type) ส่วนใหญ่จะเป็นองค์กรที่ทำงานวิพากษ์นโยบายของ

รัฐบาล โดยการวิพากษ์จะอยู่บนพื้นฐานงาน
ศึกษาและวิจัยขององค์กร

- 3) องค์กรที่ทำงานด้านการให้ความร่วมมือ
ทางการเงิน (financial cooperation type)
เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่รวบรวมเงินบริจาคและ
สนับสนุนทางการเงินแก่องค์กรพัฒนาภาค
เอกชนและองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรใน
ญี่ปุ่น รวมทั้งช่วยประสานงานระหว่างหน่วย
งานภาครัฐกับองค์กรพัฒนาภาคเอกชนและ
องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร
- 4) องค์กรที่ทำงานด้านการศึกษา (education
type) เป็นองค์กรที่ทำงานวิชาการในการ
ศึกษาและวิจัยประเด็นเฉพาะ

Hirata (2002, p. 19 - 20) ยังได้อธิบายว่าในขณะที่
ที่ประเทศอื่น ๆ มีการใช้คำว่าองค์กรพัฒนาภาคเอกชน
(non governmental organization-NGOs) และองค์กร
ที่ไม่แสวงหาผลกำไร (nonprofit organizations-NPOs)
ในความหมายเดียวกัน หรือมักถูกใช้เรียกแทนซึ่งกันและกัน
แต่ในญี่ปุ่นมีการให้ความหมายของคำว่า องค์กรพัฒนาภาค
เอกชน (non governmental organization-NGOs) และ
องค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร (nonprofit organizations-NPOs)
แตกต่างกัน โดยคำว่า องค์กรพัฒนาภาคเอกชน (non govern-
mental organization-NGOs) หมายถึง องค์กรที่ไม่แสวงหา
ผลกำไรที่ดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมระหว่างประเทศ (inter-
national affairs) โดยเป็นองค์กรอาสาสมัครที่มีความสามารถ
ในการบริหารจัดการตัวเอง (self governance) ไม่เกี่ยวข้อง

ในทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางศาสนา และส่วนใหญ่ มักทำงานเกี่ยวกับโครงการการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศ (overseas aid program) เช่น การให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา และการให้ความช่วยเหลือเพื่อบรรเทาภัยพิบัติ ดังนั้น องค์การประเภทนี้มักมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับภาครัฐและได้รับ เงินสนับสนุนการทำงานจากรัฐ ในขณะที่องค์กรที่ไม่แสวงหา ผลกำไร (nonprofit organizations-NPOs) หมายถึง องค์กร ที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่ดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมภายใน ประเทศ (domestic activities)

จากการแบ่งประเภทขององค์กรภาคประชาสังคม ในญี่ปุ่นข้างต้น ดูเหมือนว่าประเภทขององค์กรภาคประชา สังคมในญี่ปุ่นนั้นก็ไม่ได้แตกต่างจากองค์กรภาคประชาสังคม ในประเทศอื่น ๆ ซึ่งมีการใช้เกณฑ์ในการแบ่งประเภทอย่าง หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น การแบ่งประเภทตามการบังคับใช้ของ กฎหมาย การทำหน้าที่ขององค์กรและวัตถุประสงค์ขององค์กร อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบประเภทขององค์กรภาคประชา สังคมในญี่ปุ่นกับไทยนั้น พบว่า ประเทศญี่ปุ่นมีความแตกต่าง หลากหลายของประเภทขององค์กรภาคประชาสังคมมากกว่า โดยประเทศไทยได้จัดแบ่งประเภทขององค์กรภาคประชาสังคม ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1) องค์กรพัฒนาภาคเอกชน 2) องค์กรสาธารณประโยชน์ ด้านการจัดสวัสดิการสังคม ตามกฎหมายเฉพาะด้านการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม 3) องค์กรสวัสดิการชุมชน 4) องค์กรชุมชน และ 5) องค์กรภาค ประชาชน (สถาบันส่งเสริมภาคประชาสังคม, ม.ป.ป.) นอกจากนี้ ชื่อนำสังเกต คือ ในประเทศญี่ปุ่นมีรูปแบบขององค์กร ภาคประชาสังคมที่น่าสนใจ นั่นคือ องค์กรภาคประชาสังคม

ที่ทำหน้าที่รวบรวมเงินบริจาคให้กับองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรอื่น ๆ และทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งในประเทศไทยยังไม่มีรูปแบบขององค์กรภาคประชาสังคมดังกล่าว

จากความหลากหลายขององค์กรภาคประชาสังคม ญี่ปุ่นข้างต้น ผู้เขียนมีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า แม้ว่าองค์กรภาคประชาสังคมญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะเป็นที่ถกเถียงว่าเป็นกลุ่มองค์กรในระดับท้องถิ่น กลุ่มสมาคมเพื่อนบ้าน และกลุ่มอาสาสมัครขนาดเล็ก มากกว่าที่จะเป็นกลุ่มองค์กรอาชีพ กลุ่มองค์กรผลประโยชน์ หรือกลุ่มองค์กรด้านการรณรงค์ขนาดใหญ่ที่มีอิทธิพลในการกำหนดนโยบาย และองค์กรภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นยังคงพึ่งพารัฐ เนื่องจากขาดแคลนเงินทุนและบุคลากรในการทำงาน อันเป็นผลให้ผู้ทำงานในองค์กรภาคประชาสังคมญี่ปุ่นเป็นกลุ่มข้าราชการที่เกษียณอายุแล้ว (Pekkanen, 2002, p. 366 - 369) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า องค์กรภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นน่าจะขาดความเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีอำนาจในการทำทนายรัฐและความสามารถในการเข้าไปมีอิทธิพลในกระบวนการเชิงนโยบาย แต่การที่องค์กรภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นมีความหลากหลายของประเภทองค์กรและมีเป็นจำนวนมาก ก็อาจถือได้ว่าเป็นจุดแข็งขององค์กรภาคประชาสังคมแบบหนึ่งซึ่งสามารถช่วยจัดการปัญหาทางสังคมและจัดหาบริการสาธารณะที่หลากหลายได้มากกว่า

บทที่ 3

ความสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคม กับรัฐในญี่ปุ่น

โดยทั่วไปนั้น แนวคิดประชาสังคมเป็นที่ทราบกันว่า ถูกพัฒนามาจากแนวคิดในสายเสรีนิยม (liberalism) ที่มุ่งเน้น การเสริมสร้างสิทธิและเสรีภาพให้กับประชาชนและพลเมือง การสร้างสังคมที่เป็นประชาธิปไตย และการให้ความสำคัญกับ ระบบเศรษฐกิจที่สามารถควบคุมด้วยตนเองได้ (self-regulated economy) ในปัจจุบัน ภาคประชาสังคมในทางหลักการจึง มักถูกเข้าใจว่า คือ ภาคส่วนที่ 3 (third sector) หรือขอบเขต ทางสาธารณะ (public sphere) ที่แยกตัวออกจากรัฐ (state) และตลาด (market) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นพื้นที่ที่เป็น อิสระทางการเมืองและเศรษฐกิจ (Jessen, 2017, p. 4 - 5; Cooper, 2018, p. 4) นอกจากนี้ ภาคประชาสังคมยังถูก อธิบายว่า คือ การกระทำทางสังคมซึ่งเกิดขึ้นจากการกระทำ ร่วมกันของกลุ่มประชาชนและพลเมืองเพื่อการไปสู่เป้าหมาย ร่วมกันหรือผลประโยชน์ร่วมกันบางอย่าง และเพื่อก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการควบคุมทางสังคม (Young, 1994, p. 73; VanDyck, 2017, p. 1 - 2; Cooper, 2018, p. 4)

อย่างไรก็ตาม เมื่อทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับความ เป็นมาของแนวคิดภาคประชาสังคมจะพบว่า ก่อนที่ความหมาย ของภาคประชาสังคมจะเป็นที่เข้าใจเช่นในปัจจุบัน แนวคิด ภาคประชาสังคมมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน มีมุมมองที่แตกต่าง

หลากหลาย และมีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา ในอดีตแนวคิดภาคประชาสังคม (concept of civil society) เกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยกรีกภายใต้การใช้คำว่า “politike koinonia” ซึ่งหมายถึง ชุมชนทางการเมืองที่พลเมืองมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันภายใต้การปกครองด้วยระบบกฎหมาย โดยในช่วงเวลานั้น รัฐกับสังคมไม่ได้ถูกมองว่าแยกตัวออกจากกัน และสังคมถือว่ามีมาอยู่ก่อนรัฐ การสร้างประชาสังคมก็คือการสร้างสังคมการเมืองหรือรัฐ จนกระทั่งในช่วงปลายศตวรรษที่ 18 เมื่อแนวคิดรัฐสมัยใหม่เกิดขึ้น (modern state) นักคิดในสายเสรีนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จอห์น ล็อก (John Locke) จึงได้เสนอให้มีการแบ่งแยกระหว่างรัฐและสังคมหรือภาคประชาสังคมเพื่อการไปสู่รัฐสมัยใหม่ (เชษฐา ทรัพย์เย็น, 2547, น. 14 - 17)

แม้ว่าการเกิดขึ้นของรัฐสมัยใหม่จะเป็นผลให้นักคิดต่าง ๆ มองว่ารัฐกับสังคมแยกตัวออกจากกัน แต่มุมมองเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมนั้นกลับแตกต่างกัน โดยล็อกมองว่า สังคมไม่ใช่ชั่วคราวข้ามกับรัฐ แต่สังคมมีความสำคัญเหนือรัฐ เนื่องจากเขาเชื่อว่าสังคมเป็นผู้สร้างรัฐและสามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขรัฐได้ตลอดเวลา ในขณะที่มองเตสกีเอร์ (Montesquieu) มองว่า สังคมและรัฐมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ไม่ว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก็ไม่สามารถทำลายกันได้ โดยรัฐจะดำรงอยู่ไม่ได้หากขาดสังคม และสังคมก็อยู่ไม่ได้ถ้าไม่มีรัฐ รวมถึงไม่มีฝ่ายหนึ่งเกิดก่อนและสร้างอีกฝ่ายหนึ่ง และวอลแตร์ (Voltaire) มองว่าสังคมเป็นชั่วคราวข้ามและต่อต้านรัฐ อย่างไรก็ตาม เชษฐา ทรัพย์เย็น (2547, น. 19, 22) อธิบายว่า มุมมองและความคิดเกี่ยวกับภาคประชาสังคมของนักคิดเหล่านี้ ยังคง

มองว่ารัฐกับสังคมมีส่วนที่ซ้อนทับกันอยู่ สำหรับนักคิดที่จุดประกายความคิดของแนวคิดภาคประชาสังคมในปัจจุบันมากที่สุด ก็คือ เฮเกล (Hegel) และต็อกเกอวิลล์ (Tocqueville) ที่มองว่า ภาคประชาสังคมคือกลุ่มหรือองค์กรซึ่งอยู่ระหว่างครอบครัวและรัฐ โดยเฮเกลมองว่าประชาสังคมถูกพัฒนาจากครอบครัว และยังคงมีความเชื่อมโยงกับรัฐ และสามารถพัฒนาไปเป็นรัฐได้ ในขณะที่ต็อกเกอวิลล์มองต่างออกไปว่าประชาสังคมมีความเป็นอิสระจากรัฐ ไม่ได้อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัฐ และเป็นตัวของตัวเอง

ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ 19 เมื่อระบบตลาดและการเติบโตของแนวคิดทุนนิยมได้สร้างปัญหาและผลกระทบต่อกลุ่มคนบางกลุ่ม กล่าวคือ ระบบตลาดได้ก่อให้เกิดประชาสังคมชนชั้นกลาง (bourgeois civil society) ซึ่งทำลายความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม สร้างความไม่เท่าเทียมกัน และก่อให้เกิดโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ส่งเสริมให้มีการดำรงอยู่ของขอบเขตส่วนตัวมากกว่าขอบเขตทางสาธารณะ นักคิดในสายสังคมนิยม (socialism) โดยเฉพาะ คาร์ล มาร์กซ (Karl Marx) จึงเสนอมุมมองความคิดเกี่ยวกับภาคประชาสังคมที่แตกต่างออกไปว่า ควรจะต้องมีการจัดตั้งประชาสังคมสังคมนิยม (socialist civil society) ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มชนชั้นที่ต่างกันในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชนชั้นแรงงานและชาวนา อีกทั้ง นอกจากภาคประชาสังคม ควรจะแยกตัวออกจากรัฐแล้ว ก็ควรแยกตัวออกจากระบบเศรษฐกิจและตลาดด้วย (Zinecker, 2011, p. 4)

จากพัฒนาการของแนวคิดภาคประชาสังคมในข้างต้น เป็นผลให้ในปัจจุบัน ความหมายของภาคประชาสังคมมักถูก

เข้าใจว่าเป็น ภาคส่วนที่ 3 ที่เป็นแยกตัวออกจากรัฐ ตลาด และ
ครอบครัว อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในปัจจุบัน ภาคประชาสังคม
ส่วนใหญ่จะถูกเข้าใจในความหมายดังกล่าว แต่นั่นก็ไม่ได้
หมายความว่า ความหมายของภาคประชาสังคมจะเป็นที่ยึดใน
ปัจจุบัน มีงานศึกษาจำนวนหนึ่งที่อธิบายว่า ความหมายของ
ภาคประชาสังคมที่ถูกจำกัดการอธิบายให้อยู่เฉพาะในความ
หมายใดความหมายหนึ่งอาจจะไม่เพียงพอที่จะทำให้เข้าใจ
ภาคประชาสังคม (Zinecker, 2011, p. 12) และแนวคิดภาค
ประชาสังคมที่มีต้นกำเนิดจากตะวันตกอาจจะไม่สามารถปรับ
ใช้กับที่อื่นได้ (Schwartz, 2002, p. 197; Vinod, 2006,
p. 789) รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับภาคประชาสังคมก็
ยังคงเป็นที่ถกเถียง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีงานศึกษาที่อธิบายว่า
รัฐคือผู้ที่สร้างภาคประชาสังคม และภาคประชาสังคมไม่อาจ
แยกตัวออกจากรัฐได้ โดย Jessen (2017, p. 6 - 8) อธิบายว่า
ภาคประชาสังคมยังคงอยู่ภายใต้เงาของรัฐ และรัฐคือผู้ที่สร้าง
ภาคประชาสังคมให้เกิดขึ้นผ่านการออกกฎระเบียบในการ
จัดตั้งองค์กรและการให้เงินสนับสนุน ในขณะที่ Zinecker
(2011, p. 5 - 6) อธิบายว่า การที่ภาคประชาสังคมต่อต้านรัฐ
และต่อสู้เพื่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้น ก็ไม่ได้แสดง
ให้เห็นว่าภาคประชาสังคมเป็นอิสระจากการเมือง นอกจากนี้
ระบอบการเมืองเองก็ประกอบไปด้วยบรรทัดฐานและความ
สัมพันธ์ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งนอกจากความ
สัมพันธ์ระหว่างสถาบันของรัฐแล้ว ยังรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่าง
รัฐกับภาคประชาสังคมด้วย เขาจึงมองว่าภาคประชาสังคมเป็น
ส่วนหนึ่งของระบอบการเมือง อีกทั้ง การที่ภาคประชาสังคม
ต่อต้านรัฐก็เป็นผลให้ภายหลังเหตุการณ์ความวุ่นวายต่าง ๆ

ภาคประชาสังคมก็ไม่สามารถบูรณาการกับรัฐอันจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่ดีได้

นอกจากนี้ ในปัจจุบันยังมีการศึกษาที่อธิบายว่า ความหมายของภาคประชาสังคมกำลังเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเด็นเรื่องขอบเขตและพื้นที่ (sphere and space) ที่ดูเหมือนว่าจะมีความคลุมเครือและไม่ชัดเจนเพิ่มขึ้น เนื่องจากความแตกต่างหลากหลายขององค์กรภาคประชาสังคม ไม่ว่าจะเป็น รูปแบบ วัตถุประสงค์ การดำเนินกิจกรรม และขนาดขององค์กร (Cooper, 2018, p. 5) อีกทั้ง ประเด็นปัญหาสังคมใหม่ ๆ ก็ผลักดันให้รัฐและภาคประชาสังคมจำเป็นต้องร่วมมือกันในการจัดการปัญหา (Brandsen et al., 2017, p. 677) โดย Brinkerhoff (1999, p. 61, 83) และ Manor (2002, p. 1 - 2) อธิบายว่า ความร่วมมือระหว่างรัฐกับภาคประชาสังคมจะช่วยให้การดำเนินนโยบายและการส่งผ่านบริการทางสาธารณะเป็นไปได้ดีกว่ามีประสิทธิภาพมากกว่า และช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

อย่างไรก็ตาม Brinkerhoff (1999, p. 61) กล่าวว่า ความร่วมมือกันระหว่างรัฐกับภาคประชาสังคมก็อาจเผชิญกับปัญหาใน 3 ประเด็น คือ 1) ความหลากหลายของตัวแสดงที่มีผลประโยชน์แตกต่างหลากหลายซึ่งอาจส่งผลให้มีความยากลำบากในการทำข้อตกลงเพื่อการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน 2) อำนาจของตัวแสดงที่แตกต่างกันทำให้แต่ละตัวแสดงมีทรัพยากร ระดับความสามารถในการดำเนินการ และอิทธิพลทางการเมืองแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัฐหรือผู้ที่ให้เงินสนับสนุนอาจมีอำนาจมากกว่าและเป็นพันธมิตรที่เข้มแข็งกว่า และ 3) วัตถุประสงค์ของความร่วมมือของแต่ละตัวแสดง

อาจเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในขณะที่ Manor (2002, p. 2) กล่าวว่า ในประเทศกำลังพัฒนา ภาคประชาสังคมส่วนใหญ่ยังคงต้องพึ่งพาการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาล ดังนั้น การคาดหวังให้ภาคประชาสังคมท้าทายต่อรัฐบาลจึงเป็นไปได้ยากในเวลาเดียวกัน รัฐบาลในประเทศกำลังพัฒนาเองก็รู้สึกไม่มั่นคงที่จะได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์และการคัดค้านจากภาคประชาสังคม รวมถึงการรวมกลุ่มของภาคประชาสังคมในการทำหน้าที่ส่งผ่านการบริการสาธารณะแทนรัฐ รัฐบาลจึงมักร่วมมือกับภาคประชาสังคมเพื่อหลีกเลี่ยงความรู้สึกไม่มั่นคงดังกล่าว และทำลายความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมด้วยตนเอง ดังนั้น การเป็นพันธมิตรระหว่างรัฐกับภาคประชาสังคมในประเทศกำลังพัฒนาอาจจะไม่สามารถช่วยส่งผ่านการบริการทางสาธารณะสู่ประชาชนหรือให้ผลลัพธ์ที่ประสบความสำเร็จได้เช่นเดียวกับในประเทศพัฒนาแล้ว

ในกรณีของญี่ปุ่น ข้อมูลในบทที่ 1 ที่แสดงให้เห็นว่า ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย และภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นก็ถูกพัฒนามาอย่างต่อเนื่องพร้อม ๆ กับการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ข้อมูลก็แสดงให้เห็นว่าด้วยว่าภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐและยังคงต้องพึ่งพารัฐ อีกทั้ง ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นมีแนวโน้มว่าจะถูกกำกับและแทรกแซงโดยข้าราชการและนักการเมือง ซึ่งงานศึกษาหลายชิ้นได้ถกเถียงว่าภาครัฐของญี่ปุ่นดูเหมือนว่าจะมีความเข้มแข็งมากกว่าภาคประชาสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือว่า ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นอ่อนแอแน่นอนเอง (Hirata, 2002, p. 15; Ogawa, 2009, p. 12; Vosse, 2000, p. 31)

ผลจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับภาคประชาสังคมของญี่ปุ่น พบงานศึกษาที่อธิบายถึงเหตุผลของความสัมพันธ์ที่มีลักษณะใกล้ชิดระหว่างรัฐกับภาคประชาสังคมของญี่ปุ่น และการที่รัฐมีความเข้มแข็งมากกว่าภาคประชาสังคม 2 ประการ คือ 1) วัฒนธรรมการเมืองของญี่ปุ่นแตกต่างจากสังคมตะวันตก และ 2) การที่ญี่ปุ่นดำเนินนโยบาย “รัฐขับเคลื่อนการพัฒนา” (developmental state) ในช่วงทศวรรษ 1970 - 1980

สำหรับเหตุผลแรก งานศึกษาของ Neary (2003, 27-29) อธิบายว่า การที่เส้นแบ่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นไม่มีความชัดเจน เป็นผลมาจากวัฒนธรรมทางการเมืองของญี่ปุ่นที่แตกต่างจากสังคมตะวันตก แม้ว่าญี่ปุ่นจะรับเอาแนวคิดรัฐสมัยใหม่ (modern state) ของสังคมตะวันตกมาใช้ในการพัฒนาประเทศ แต่ส่วนใหญ่แล้วการสร้างรัฐสมัยใหม่ให้มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันการรุกรานจากภายนอกนั้น โครงสร้างของรัฐมักจะถูกสร้างให้มีความเข้มแข็ง (strong state structure) นอกจากนี้ การที่ขอบเขตของภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นไม่ได้ถูกพัฒนาเช่นเดียวกับสังคมตะวันตก เป็นเพราะพื้นฐานความคิดวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมตะวันตกมาจากศาสนาคริสต์ที่ยังคงให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพของพลเมือง ความเท่าเทียมกันของพลเมืองและความเป็นอิสระจากรัฐ ในขณะที่ญี่ปุ่นมีพื้นฐานความคิดของวัฒนธรรมทางการเมืองมาจากศาสนาขงจื้อ ซึ่งให้ความสำคัญกับความชอบธรรมทางอำนาจของผู้ปกครองและการควบคุมอำนาจโดยผู้ปกครอง อีกทั้ง Lewis (2001, p. 4) ยังได้อธิบายว่า การเมืองการปกครองของญี่ปุ่นฝังรากลึกด้วย

ระบบพ่อกบครองลูก และมีวัฒนธรรมของการเชื้อพังและ
โอนอ่อนต่ออำนาจ เป็นผลให้ภาคประชาสังคมของญี่ปุ่น
มีลักษณะต่อต้านทางสังคมน้อย

ในขณะที่เหตุผลที่ 2 นั้น งานศึกษาของ Pekkanen (2002, p. 370 - 371) อธิบายว่า การที่ภาคประชาสังคมของ ญี่ปุ่นไม่ค่อยมีบทบาทที่โดดเด่นในการอภิปรายทางสาธารณะ และการแสดงความเห็นในการกำหนดนโยบาย ส่วนหนึ่งอาจ เป็นผลมาจากในช่วงทศวรรษ 1970 - 1980 ที่ญี่ปุ่นดำเนิน นโยบาย “รัฐขับเคลื่อนการพัฒนา” (developmental state) ซึ่งแม้ว่าญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ แบบทุนนิยม แต่ก็ไม่ได้เชื่อในกลไกตลาดเช่นเดียวกับ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่นยังคงให้ความสำคัญกับบทบาทของรัฐ ในการนำและควบคุมระบบเศรษฐกิจ เป็นผลให้ภาครัฐมีความ เข้มแข็งและเข้าแทรกแซงในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมถึง ข้าราชการมีอำนาจในการกำหนดกฎเกณฑ์และนโยบายที่ เกี่ยวข้องต่าง ๆ ด้วย

อย่างไรก็ตาม Pekkanen (2002, p. 363 - 364, 371, 383) ก็ได้กล่าวว่า การที่ภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นไม่ค่อยมี บทบาทที่โดดเด่นในการอภิปรายทางสาธารณะและการแสดง ความเห็นในการกำหนดนโยบายนั้น ก็ได้หมายความว่า ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นไม่มีอำนาจในการสร้างความเห็นทาง สาธารณะหรือการสร้างผลลัพธ์ที่ส่งผลกระทบต่อนโยบายของรัฐ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือว่า ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าภาคประชา สังคมญี่ปุ่นอ่อนแอ นอกจากนี้ แม้ว่านโยบาย “รัฐขับเคลื่อน การพัฒนา” (developmental state) จะส่งผลให้รัฐและกลุ่ม ข้าราชการญี่ปุ่นมีความเข้มแข็ง แต่ในช่วงปลายทศวรรษ 1980

เมื่อการดำเนินนโยบายดังกล่าวประสบความสำเร็จ กล่าวคือ ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจของประเทศเติบโตอย่างรวดเร็ว ก็เป็นผลให้ภาคธุรกิจเอกชนต่าง ๆ ไม่ต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภาครัฐ และอำนาจของกลุ่มข้าราชการในการกำหนดนโยบายก็ลดน้อยลง อีกทั้ง ในปัจจุบัน การที่ภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นกำลังเติบโตขึ้น อันจะเห็นได้จากการแพร่กระจายของกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมในหลายพื้นที่ ความหลากหลายของประเภทองค์กรภาคประชาสังคมที่สะท้อนความเป็นพหุนิยมมากขึ้น และการที่องค์กรภาคประชาสังคมพยายามที่จะสร้างความสัมพันธ์ใหม่กับพรรคการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พรรค Democratic Party of Japan (DPJ) และการสร้างพื้นที่ในการกำหนดนโยบาย โดยเฉพาะ นโยบายด้านสวัสดิการ จึงเป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้ว่า องค์การภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นได้สร้างแรงกดดันทางการเมืองให้กับกลุ่มข้าราชการและเริ่มมีอิทธิพลทางการเมืองเพิ่มขึ้น ซึ่งหมายความว่ามันกำลังทำลายระบบรัฐที่เข้มแข็งของญี่ปุ่นเช่นกัน ดังนั้น ในทฤษฎีของ Pekkanen เขาจึงมองว่า ภายหลังจากช่วงเวลาของการเป็น “รัฐที่ขับเคลื่อนการพัฒนา” แล้ว (postdevelopmental state era) องค์การภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นมีแนวโน้มที่จะมีบทบาทสำคัญในทางการเมืองและการกำหนดนโยบายมากขึ้น

นอกจากนั้น Schwartz and Pharr (2003, p. 6) ยังกล่าวอีกด้วยว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาคประชาสังคมกับรัฐในญี่ปุ่นไม่ได้เป็นอิสระจากกัน และรัฐก็มีส่วนช่วยสร้างภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นให้เกิดขึ้นมากกว่าการยับยั้งหรือทำลาย นอกจากนี้ Pekkanen (as cited in Schwartz and Pharr,

2003, p. 118 - 119) ได้อธิบายว่า รัฐมีบทบาทในการสร้างภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม ในส่วนของทางตรงนั้น คือ รัฐมีบทบาทในการวางองค์ประกอบเกี่ยวกับการจัดตั้งองค์กรภาคประชาสังคมในญี่ปุ่น และในทางอ้อม คือ อิทธิพลของข้าราชการและพรรคการเมืองที่เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมภาคประชาสังคมซึ่งส่งผลให้ภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นขาดการกระทำร่วมกันของพลเมือง

จากข้อมูลข้างต้น การที่ภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับรัฐ โดยภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นมีลักษณะการทำงานที่ร่วมมือกับรัฐ สนับสนุนการทำงานของรัฐ และพึ่งพารัฐ มากกว่าที่จะท้าทายนโยบายของรัฐ ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากภาคประชาสังคมในกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วและประเทศในสังคมตะวันตก อีกทั้ง ภาครัฐดูเหมือนว่าจะมีความเข้มแข็งมากกว่าภาคประชาสังคม จึงอธิบายได้ว่าเป็นผลมาจากโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรมทางการเมือง ค่านิยม และความเชื่อที่ฝังรากลึกในสังคมญี่ปุ่นที่ไม่เหมือนกับสังคมตะวันตก แม้ว่าญี่ปุ่นจะรับเอาแนวคิดจากตะวันตกมาใช้ในการพัฒนาการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่ากระบวนการพัฒนาจะไปในทางเดียวกันหรือให้ผลลัพธ์ที่เหมือนกัน กรณีของญี่ปุ่น ได้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาของภาคประชาสังคมอาจจะไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กับการพัฒนาประชาธิปไตย การเกิดขึ้นของชนชั้นกลาง และความเป็นพลผู้สังคมก็อาจไม่ได้ช่วยให้ประชาชนและพลเมืองมีบทบาทนำในการพัฒนาประเทศและรัฐมีอำนาจอ่อนแอลง ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดภาคประชาสังคมที่มีต้นกำเนิดมาจากสังคมตะวันตกไม่สามารถถูกนำมาปรับใช้กับ

ที่อื่นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมตะวันออก เช่น ญี่ปุ่น และการทำความเข้าใจภาคประชาสังคมจำเป็นต้องทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมและวัฒนธรรมทางการเมืองของประเทศนั้น ๆ

นอกจากนี้ ตามหลักการของแนวคิดภาคประชาสังคม ที่กล่าวว่า ภาคประชาสังคมมีบทบาทหน้าที่ในการจัดหาบริการสาธารณะแก่ประชาชนและพลเมือง การสนับสนุนและการรณรงค์เรียกร้องสิทธิให้แก่ประชาชนและพลเมือง การตรวจสอบและถ่วงดุลกับอำนาจรัฐ และการเข้าไปมีอิทธิพลทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการควบคุมทางสังคม (Cooper, 2018, p. 2) อย่างไรก็ตาม การที่ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นไม่ได้มีลักษณะการทำงานที่ทำลายรัฐ หากยังคงทำงานร่วมมือกับรัฐ สนับสนุนการทำงานของภาครัฐ และพึ่งพารัฐ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารัฐอาจจะมีอำนาจเหนือกว่าภาคประชาสังคม และมีแนวโน้มว่าภาคประชาสังคมญี่ปุ่นอาจจะไม่สามารถทำหน้าที่ในบางประการได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การตรวจสอบและถ่วงดุลกับอำนาจรัฐ และการเข้าไปมีอิทธิพลทางการเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการควบคุมทางสังคม ซึ่งการที่ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นมีลักษณะดังกล่าวก็อาจจะส่งผลกระทบต่อการมีสิทธิและเสรีภาพในการกำหนดและตัดสินใจโดยตัวเองด้วย กระนั้นก็ตามผู้เขียนมองว่า การที่ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นไม่สามารถทำหน้าที่บางประการได้ ก็ไม่ได้หมายถึงว่าภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นขาดบทบาทด้านการพัฒนาทางสังคมหรือการจัดหาผลประโยชน์ทางสาธารณะ และยังไม่อาจกล่าวสรุปได้ว่าภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นมีบทบาทด้านการพัฒนาและสร้างประโยชน์ในทางสังคมได้น้อยกว่าภาคประชา

สังคมของทีอื่น ซึ่งในประเด็นหลังนี้อาจจำเป็นต้องมีการตรวจสอบและศึกษาผ่านกรณีศึกษาต่อไป

ยิ่งไปกว่านั้น ผู้เขียนมองว่า ด้วยสถานการณ์ในโลกยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยปัญหาสังคมใหม่ ๆ ที่มีความซับซ้อนและตัวแสดงใดเพียงตัวแสดงเดียวอาจไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การที่องค์กรภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นร่วมมือกับรัฐในการจัดการปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นก็อาจจะเป็นทางเลือกที่ดีกว่า อีกทั้ง ความร่วมมือกับภาครัฐก็อาจมีส่วนช่วยให้องค์กรภาคประชาสังคมในญี่ปุ่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นองค์กรขนาดเล็กและเป็นองค์กรในระดับท้องถิ่นที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ได้มีโอกาสเข้าถึงหน่วยงานภาครัฐเพิ่มขึ้น มีโอกาสได้เข้าไปรับรู้ข้อมูลและติดตามการทำงานของรัฐบาล มีช่องทางที่เข้าไปแสดงความเห็นและเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากการทำงานของรัฐ และสามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ของรัฐ ซึ่งจะช่วยให้องค์กรภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นมีสถานะในการทำงานทางสังคมเพิ่มขึ้นด้วย

บทที่ 4

บทบาทของ Food Action Nippon กับนโยบายด้านอาหารและการพัฒนา ภาคเกษตรในญี่ปุ่น

จากผลการศึกษาในบทที่ 1 - 3 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นส่วนใหญ่ยังคงมีแนวโน้มที่จะถูกแทรกแซงและควบคุมโดยรัฐ ดังนั้น ในบทนี้ ผู้เขียนจึงต้องการศึกษาและสำรวจบทบาทหน้าที่ขององค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐว่ามีบทบาทในการดำเนินงานในฐานะที่เป็นองค์กรภาคประชาสังคมอย่างไร และองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐนี้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายการทำงานด้านการพัฒนาของประเทศ และการจัดการกับปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากแนวทางการพัฒนาของรัฐหรือไม่ อย่างไร โดยในบทนี้ ผู้เขียนเลือกที่จะศึกษาบทบาทของ Food Action Nippon กับนโยบายด้านอาหารและการพัฒนาภาคเกษตรในประเทศญี่ปุ่น

ในปัจจุบัน ภาคเกษตรของญี่ปุ่นกำลังเสื่อมถอย เนื่องจากประชากรในภาคเกษตรกำลังลดลง เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และเป็นเกษตรกรรายย่อยซึ่งมีพื้นที่ทำการเกษตรขนาดเล็ก เป็นผลให้ผลผลิตทางการเกษตรและอาหารไม่เพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศ ญี่ปุ่นจึงมีอัตราการพึ่งพาตนเองทางอาหารต่ำกว่าร้อยละ 40 และจำเป็นต้องพึ่งพาการนำเข้าอาหารจากต่างประเทศมากถึงร้อยละ 60 (Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of

Japan, 2019a, p. 15) จากปัญหาดังกล่าว เป็นที่ทราบกันดีว่า ที่ผ่านมารัฐบาลญี่ปุ่นเลือกที่จะจัดการปัญหาโดยการปกป้อง ภาคเกษตรและอุดหนุนเกษตรกร แต่ในปี ค.ศ. 2012 เมื่อ รัฐบาล Abe ได้ประกาศนโยบายปฏิรูปภาคเกษตร โดยการลด การอุดหนุนเกษตรกรและส่งเสริมการเปิดเสรีทางการค้าสินค้า เกษตรเพื่อขยายการส่งออกและการนำเข้าอาหารที่หลากหลาย และมีราคาถูกลงจากต่างประเทศ เป็นผลให้กลุ่มเคลื่อนไหวทาง ด้านอาหารของญี่ปุ่นออกมาถกเถียงเกี่ยวกับผลกระทบต่อ เกษตรกรที่ไม่มีความสามารถในการแข่งขันด้านการผลิต ปัญหา การพึ่งพาตนเองทางอาหาร และปัญหาความปลอดภัยทาง อาหารที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าภาครัฐของญี่ปุ่น ยังคงเลือกที่จะดำเนินนโยบายดังกล่าวต่อไป แต่ภาครัฐก็ไม่ได้ ละเลยหรือเพิกเฉยต่อประเด็นปัญหาและข้อถกเถียงที่เกิดขึ้น อันจะเห็นได้จากการที่ภาครัฐก็ได้มีนโยบายในการจัดการกับ ปัญหาและผลกระทบตามที่เป็นข้อถกเถียง อาทิ นโยบายการ เสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันให้กับเกษตรกรผ่านการ รวมพื้นที่การเกษตรให้มีขนาดใหญ่ขึ้น นโยบายสนับสนุนการ จัดการแปลงเกษตรโดยชุมชน นโยบายการเสริมสร้างการพึ่งพา ตนเองทางอาหารและความปลอดภัยทางอาหารผ่านการทำ เกษตรทางเลือก นโยบายการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ผลิต และผู้บริโภค และนโยบายการส่งเสริมการบริโภคอาหารภายใน ประเทศ เป็นต้น (Shimizu, 2017, p. 1 - 2) นอกจากนี้ ภาครัฐยังได้มีการจัดตั้งองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรเพื่อช่วย ในการจัดการกับปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นด้วย โดยเฉพาะ อย่างยิ่ง การจัดตั้งองค์กร Food Action Nippon ในปี ค.ศ. 2008

Food Action Nippon เป็นองค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไร ซึ่งถือเป็นองค์กรภาคประชาสังคมแบบหนึ่งที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมงของญี่ปุ่น ในปี ค.ศ. 2008 โดยการจัดตั้ง Food Action Nippon เป็นผลมาจากการที่รัฐบาลตระหนักถึงปัญหาการพึ่งพาตนเองทางอาหารและความปลอดภัยทางอาหารซึ่งมาจากการนำเข้าอาหารจากต่างประเทศ และการสูญเสียวัฒนธรรมทางอาหารดั้งเดิม อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนลักษณะนิสัยในการรับประทานอาหาร ไม่ว่าจะเป็น การไม่รับประทานอาหารเช้า และการเปลี่ยนจากการรับประทานข้าวและซูชิไปรับประทานขนมปังและอาหารสำเร็จรูป รัฐบาลญี่ปุ่นจึงตระหนักว่าควรที่จะมีการให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับโภชนาการและอาหารและความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางอาหารดั้งเดิมของญี่ปุ่นแก่ประชาชน ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนสามารถสร้างทางเลือกทางอาหารที่ดีต่อสุขภาพและสร้างความยั่งยืนทางอาหารได้ ในปี ค.ศ. 2005 รัฐบาลญี่ปุ่นจึงได้ประกาศ The Basic Law on Shokuiku ขึ้น โดยคำว่า “Shokuiku” หมายถึง โภชนาการและอาหารศึกษา (food and nutrition education) ซึ่งประกอบไปด้วยแนวคิดพื้นฐาน 7 ข้อ คือ 1) การสนับสนุนโภชนาการและอาหารศึกษาที่บ้าน 2) การสนับสนุนโภชนาการและอาหารศึกษาที่โรงเรียน 3) การสนับสนุนแนวคิดในการปรับปรุงนิสัยการบริโภคอาหารในชุมชน 4) การขยายกิจกรรมสนับสนุนโภชนาการและอาหารศึกษา 5) การสนับสนุนปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตและผู้บริโภค 6) การสนับสนุนกิจกรรมสืบทอดวัฒนธรรมทางอาหาร และ 7) การศึกษาและการให้ข้อมูลเกี่ยวกับความปลอดภัยทางอาหาร โภชนาการทางอาหาร และ

นิตยสารบริโภคอาหารอื่น ๆ รวมถึงการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศ (Miyoshi, Tsuboyama-Kasaoka and Nishi, 2012, p. 159 - 160) โดยการดำเนินการตามแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว กระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมงของญี่ปุ่นได้มีการจัดตั้งกลไกในการทำงาน 3 อย่าง คือ 1) การจัดตั้งองค์กร Food Action Nippon เพื่อทำหน้าที่ในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์อาหารต่าง ๆ ที่ถูกผลิตภายในประเทศ เพื่อส่งเสริมการบริโภคอาหารภายในประเทศ 2) การสนับสนุน Chisan-Chisho movement หรือ Local production for local consumption movement เพื่อสนับสนุนการผลิตและการบริโภคอาหารภายในประเทศ และ 3) การจัดตั้ง Wagohan Project หรือ Washoku Project เพื่อส่งเสริมให้มีการรู้จักอาหารญี่ปุ่น การปรุงอาหารแบบญี่ปุ่น และวัฒนธรรมทางอาหารของญี่ปุ่น (Japanese food culture and cuisine) (Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan, 2019b, p. 20)

สำหรับกิจกรรมของ Food Action Nippon นั้น จะถูกดำเนินการโดยข้าราชการในกองวัฒนธรรมและการตลาดอาหาร สำนักงานอุตสาหกรรมอาหาร กระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมงของญี่ปุ่น และได้รับการสนับสนุนการทำงานโดยรัฐบาลและหน่วยงานเอกชนที่เป็นพันธมิตรผู้ให้การสนับสนุน (promotion partner) ได้แก่ บริษัทผู้ผลิตและจำหน่ายอาหาร ธุรกิจโรงแรม ร้านอาหาร โรงเรียน มหาวิทยาลัย และรัฐบาลท้องถิ่น ในปัจจุบัน Food Action Nippon มีพันธมิตรผู้ให้การสนับสนุนจำนวน 10,766 องค์กร และมีการดำเนินกิจกรรมดังนี้

1) การจัดทำฐานข้อมูลผลิตภัณฑ์อาหารต่าง ๆ ที่ถูกผลิตภายในประเทศญี่ปุ่น

Food Action Nippon ได้จัดทำฐานข้อมูลผลิตภัณฑ์อาหารที่ถูกผลิตภายในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่องค์กรได้ถูกจัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 2008 โดยการรวบรวมข้อมูลรายชื่อบริษัทผู้ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหารที่ใช้วัตถุดิบและส่วนประกอบของวัตถุดิบที่ถูกผลิตภายในประเทศไว้ในเว็บไซต์ <http://www.syokuryo.jp> ซึ่งเป็นเว็บไซต์ขององค์กร อย่างไรก็ตาม รายชื่อบริษัทผู้ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหารที่ใช้วัตถุดิบและส่วนประกอบของวัตถุดิบที่ถูกผลิตภายในประเทศซึ่งถูกเผยแพร่ข้อมูลในเว็บไซต์จะต้องเป็นพันธมิตรผู้ให้การสนับสนุน (promotion partner) ของ Food Action Nippon ก่อน

การเป็นพันธมิตรผู้ให้การสนับสนุนของ Food Action Nippon นั้น บริษัทผู้ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหารจะต้องลงทะเบียนผ่านเว็บไซต์และได้รับการอนุมัติการลงทะเบียนจาก Secretary General of the Food Action Nippon Promotion Division เมื่อบริษัทได้รับการอนุมัติการลงทะเบียนและได้รับสถานะเป็นพันธมิตรผู้ให้การสนับสนุนแล้ว บริษัทจะถูกบังคับให้แนะนำและเผยแพร่ข้อมูลขององค์กรและผลิตภัณฑ์ขององค์กรบนเว็บไซต์ของ Food Action Nippon และทำแบบสอบถามตามที่ Food Action Nippon ร้องขอ โดยผลของแบบสอบถามจะถูกเผยแพร่ในเว็บไซต์เพื่อใช้ขยายกิจกรรมสนับสนุนการบริโภคอาหารภายในประเทศเช่นกัน

สำหรับประโยชน์ที่บริษัทผู้ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์อาหารจะได้รับจากการเป็นพันธมิตรผู้ให้การ

สนับสนุนของ Food Action Nippon คือ 1) บริษัทสามารถใช้โลโก้ Food Action Nippon (ดูภาพที่ 2) ติดบนผลิตภัณฑ์ของบริษัทได้โดยไม่มีค่าใช้จ่ายใด ๆ เพื่อส่งเสริมการจำหน่ายสินค้า (ดูภาพที่ 3) 2) หน่วยงานสามารถเข้าร่วมในงานนิทรรศการของ Food Action Nippon ซึ่งมีผู้คนจากหลากหลายธุรกิจเข้าร่วมได้ และสามารถเข้าประชุมทางธุรกิจที่ Food Action Nippon จัดขึ้นได้ และ 3) หน่วยงานสามารถเข้าร่วมในการแข่งขันชิงรางวัล Food Action Nippon Awards เพื่อขยายโอกาสทางธุรกิจได้ (Food Action Nippon, n.d.) นอกจากนี้การสนับสนุนให้ผู้บริโภคซื้อสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ถูกผลิตภายในประเทศผ่านการเผยแพร่ข้อมูลผลิตภัณฑ์บนเว็บไซต์แล้ว Food Action Nippon ยังได้ออกแบบการ์ตูนสัญลักษณ์ (mascot) ที่เรียกว่า Koku-San (こくさん) ซึ่งพ้องเสียงกับคำว่า Kokusan ที่แปลว่า ภายในประเทศ (domestic) และ Kokku ที่แปลว่า พ่อครัว (ดูรูปที่ 4) เพื่อรณรงค์เกี่ยวกับการบริโภคสินค้าอาหารภายในประเทศผ่านช่อง Youtube Channel ของ Food Action Nippon และงานแสดงสินค้าต่าง ๆ อีกทั้ง Food Action Nippon ยังได้ร่วมมือกับสหกรณ์การเกษตรของญี่ปุ่น (Japan Agricultural Cooperatives-JA) เพื่อสนับสนุนการบริโภคอาหารภายในประเทศด้วย (ดูภาพที่ 5) (Food Action Nippon, n.d.; Food Action Nippon Award 2019 Secretariat, n.d.)

ภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งสนับสนุนโภชนาการและการพัฒนาภาคเกษตร:
กรณีศึกษา องค์การภาคประชาสังคมที่ก่อกำเนิดโดยรัฐ

ภาพที่ 2 โลโก้ Food Action Nippon

国産の消費拡大に向けた国民運動

国産の消費拡大に向けた国民運動

ที่มา: Food Action Nippon (n.d.)

ภาพที่ 3 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่ใช้โลโก้ Food Action Nippon

ที่มา: Washoku Lovers (2016), Amazon (n.d.), Beers of Japan - WordPress.com (2012)

ภาพที่ 4 การ์ตูนสัญลักษณ์ (mascot) ของ Food Action Nippon

ที่มา: Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan (n.d.)

ภาพที่ 5 ความร่วมมือระหว่าง Food Action Nippon กับ Japan Agricultural Cooperatives

ที่มา: Japan Agricultural Communications (2019)

2) กิจกรรม Food Action Nippon Awards

Food Action Nippon ได้จัดกิจกรรม Food Action Nippon Awards โดยการจัดทำระบบการแข่งขันและรางวัลขึ้นในปี ค.ศ. 2009 มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนกลุ่มธุรกิจที่มีความพยายามจะคิดค้นและผลิตผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ จากสินค้าเกษตร ป่าไม้ และประมงภายในประเทศ และคัดเลือกผลิตภัณฑ์อาหารท้องถิ่นที่ดีเลิศจากญี่ปุ่นมาจำหน่าย ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนการบริโภคภายในประเทศ

สำหรับการสมัครเข้าร่วมแข่งขัน Food Action Nippon Awards ผู้ที่สามารถสมัครเข้าร่วมการแข่งขันได้ ก็คือ ผู้ผลิตสินค้าเกษตร ป่าไม้ และประมง บริษัทผู้ผลิตอาหาร และบริษัทแปรรูปอาหารที่ผลิตสินค้าจากวัตถุดิบภายในประเทศที่ลงทะเบียนเป็นพันธมิตรผู้ให้การสนับสนุน (promotion partner) และผลิตภัณฑ์ที่สามารถส่งเข้าแข่งขันได้แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ 1) สินค้าวัตถุดิบ 2) อาหารแปรรูป

3) เครื่องปรุงรส 4) ผลิตภัณฑ์ทดแทนมื้ออาหาร และ 5) เครื่องดื่ม โดยหน่วยงานผู้เข้าแข่งขันหนึ่งสามารถเสนอผลิตภัณฑ์ที่จะเข้าร่วมแข่งขันได้มากกว่าหนึ่งผลิตภัณฑ์ สำหรับขั้นตอนการคัดเลือกนั้น Food Action Nippon จะคัดเลือกผลิตภัณฑ์ที่ชนะรางวัล 100 ผลิตภัณฑ์แรกจากรายการผลิตภัณฑ์ที่ถูกส่งเข้าร่วมการแข่งขันทั้งหมด (100 winning products) โดยการประเมินจากเอกสารการสมัคร ซึ่งมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ 1) การส่งเสริมการใช้วัตถุดิบภายในประเทศ 2) การใช้ภูมิปัญญา นวัตกรรม และวิธีการผลิตของท้องถิ่น 3) การระบุถึงแหล่งผลิตเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภค 4) เรื่องราวของผลิตภัณฑ์ที่ดึงดูดการซื้อของผู้บริโภค 5) นวัตกรรมและความแปลกใหม่จากผลิตภัณฑ์ และ 6) รสชาติและความอร่อย เมื่อได้ผลิตภัณฑ์ที่ชนะรางวัล 100 ผลิตภัณฑ์แล้ว Food Action Nippon จะประกาศรายชื่อผลิตภัณฑ์ที่ผ่านการคัดเลือกบนเว็บไซต์ของ Food Action Nippon Awards ที่ <https://fanaward.jp/> รวมถึงมีการแนะนำรายละเอียดของผลิตภัณฑ์บนเว็บไซต์ด้วย

ในส่วนของขั้นตอนต่อไป Food Action Nippon จะดำเนินการติดต่อและร้องขอให้หน่วยงานผู้สมัครที่ผ่านการคัดเลือกนำผลิตภัณฑ์มาจัดแสดงและแนะนำให้กับผู้บริโภคได้รู้จักและทดลองชิมในงานแสดงสินค้าเพื่อให้ผู้บริโภคได้ลงคะแนนเสียงคัดเลือกผลิตภัณฑ์ที่ได้รับรางวัลพิเศษในแต่ละประเภทสินค้า จำนวน 5 รางวัล (5 special prize products) และร้องขอให้หน่วยงานผู้สมัครที่ผ่านการคัดเลือกส่งผลิตภัณฑ์ตัวอย่างมายัง Food Action Nippon เพื่อเข้าการประชุมทบทวนผลิตภัณฑ์ (product review

meeting) ซึ่งเป็นการแข่งขันในรอบสุดท้ายเพื่อค้นหาและคัดเลือกผลิตภัณฑ์ดีเลิศจำนวน 10 รางวัล (10 excellence award products) โดยคณะกรรมการตัดสินรอบสุดท้ายส่วนใหญ่ คือ ห้างสรรพสินค้า กลุ่มบริษัทผู้จัดจำหน่ายสินค้า และกลุ่มบริษัทธุรกิจร้านอาหารและโรงแรม ได้แก่ Amazon Japan GK, AEON Retail Co., Ltd., Ito-Yokado Co., Ltd., Onward Holdings Co., Ltd., Kinokuniya Co., Ltd., Transit General Office Co., Ltd., Hankyu Hanshin Department Store Co., Ltd., Four Seas Co., Ltd., Hoshino Resort และ Lawson Co., Ltd. เป็นต้น โดยหน่วยงานผู้ที่ได้รับรางวัลผลิตภัณฑ์พิเศษจำนวน 5 รางวัล และได้รับรางวัลผลิตภัณฑ์ดีเลิศ จำนวน 10 รางวัล จะได้รับประกาศนียบัตร และผลิตภัณฑ์นั้นสามารถใช้โลโก้ Food Action Nippon Award บนผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการจำหน่ายได้ รวมทั้งผลิตภัณฑ์นั้นอาจถูกนำไปจำหน่ายในห้างสรรพสินค้า บริษัทผู้จัดจำหน่ายสินค้า ร้านอาหาร และโรงแรมของคณะกรรมการที่เป็นผู้ตัดสินด้วย (ดูภาพที่ 6 และ 7) (Food Action Nippon Award 2019 Secretariat, n.d.)

ภาพที่ 6 ประกาศนียบัตร และโลโก้ Food Action Nippon Awards

ที่มา: Kanasago Foods Co.,Ltd. (n.d.)

ภาพที่ 7 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่ได้รับรางวัล Food Action Nippon Excellence Awards

ที่มา: Gigazine (2015)

3) โครงการ Rice Flour Club หรือ Komeko Club

Food Action Nippon ได้เริ่มดำเนินโครงการ Rice Flour Club หรือ Komeko Club ในปี ค.ศ. 2009 เพื่อสนับสนุนการใช้แป้งข้าวเจ้าและเพิ่มการจำหน่ายแป้งข้าวเจ้าในญี่ปุ่น โดยให้เหตุผลว่าการใช้แป้งข้าวเจ้าที่ถูกผลิตภายในประเทศแทนการใช้แป้งสาลีที่ถูกนำเข้าจากต่างประเทศจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ช่วยลดระยะทางการขนส่ง

ของอาหารจากแหล่งผลิตจนถึงผู้บริโภค (food mile) และช่วยส่งเสริมการพึ่งพาตนเองทางอาหารของประเทศ นอกจากนี้แบ่งข้าวเจ้ายังถือเป็นส่วนประกอบของอาหารหลายชนิดในญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็น บะหมี่ ขนมปัง เค้ก และของหวานอื่น ๆ รวมถึงเป็นประโยชน์ต่อสุขภาพด้วย เนื่องจากการดูดซับไขมันน้อยกว่า สำหรับขั้นตอนการเข้าร่วมใน Rice Flour Club ผู้เข้าร่วมจะต้องลงทะเบียนเป็นพันธมิตรผู้ให้การสนับสนุน (promotion partner) ก่อน จึงจะสามารถสมัครลงทะเบียนเข้าร่วมใน Rice Flour Club ได้ โดยผู้ที่ผ่านการลงทะเบียนเป็นสมาชิกใน Rice Flour Club แล้ว จะสามารถใช้โลโก้ของ Rice Flour Club (ดูภาพที่ 8 และ 9) บนผลิตภัณฑ์ แผ่นพับ โปสเตอร์ เพื่อการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ได้ (Food Action Nippon, n.d.; Japan for Sustainability, 2010)

ภาพที่ 8 โลโก้ Rice Flour Club

ที่มา: Food Action Nippon (n.d.)

ภาพที่ 9 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ในโครงการ Rice Flour Club

ที่มา: Rakuten Global Market (n.d.)

4) โครงการ Let's eat to support!

Food Action Nippon ได้เริ่มโครงการ Let's eat to support! ภายหลังเหตุการณ์แผ่นดินไหวในปี ค.ศ. 2011 โดยการณรงค์ให้ผู้บริโภคซื้อสินค้าเกษตร ประมง และ ป่าไม้ รวมถึงผลิตภัณฑ์อาหารแปรรูปต่าง ๆ ที่ถูกผลิตในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์แผ่นดินไหวในภาคตะวันออก ทั้งนี้ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบในพื้นที่ดังกล่าว (ดูภาพที่ 10) (Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan, 2016)

ภาพที่ 10 สัญลักษณ์ที่ใช้รณรงค์ในโครงการ Let's eat to support!

ที่มา: Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan (2016, p. 7)

5) โครงการ Domestic Support Point Program (Kokupo)

Food Action Nippon ได้เริ่มโครงการ Domestic Support Point Program (Kokupo) ในปี ค.ศ. 2012 โดยการรณรงค์ให้ผู้บริโภคซื้อสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ถูกผลิตภายในประเทศเพื่อเพิ่มการบริโภคภายในประเทศและเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองทางอาหาร โดยผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่ติดฉลาก Koku-San (ดูภาพที่ 11 และ 12) จะได้รับคะแนนสะสม (points) ตามราคาของการซื้อสินค้า เมื่อผู้บริโภครวบรวมคะแนนจนเป็นที่พอใจและสมัครลงทะเบียนในเว็บไซต์ <http://kokupo.jp/> ผู้บริโภคก็อาจมีสิทธิที่จะถูกสลากกินแบ่งและได้รับรางวัล โดยโครงการนี้ถูกดำเนินการโดยบริษัทพันธมิตรผู้ให้การสนับสนุน (promotion partner) ซึ่งในปัจจุบันมีผู้เข้าร่วมโครงการมากกว่า 1,000 บริษัท (Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan, n.d.; Japan Tourist Bureau, n.d.)

ภาพที่ 11 โลโก้ Koku-San ภายใต้โครงการ Domestic Support Point Program

ที่มา: Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan (n.d.)

ภาพที่ 12 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่เข้าร่วมโครงการ Domestic Support Point Program

ที่มา: Impressive vegetable farmer, Terasaka Farm (2014)

6) ความร่วมมือกับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

Food Action Nippon ได้ร่วมมือกับบริษัท และธุรกิจการโรงแรมและท่องเที่ยวในญี่ปุ่นเพื่อรณรงค์การใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นในการทำอาหาร และการเผยแพร่อาหารญี่ปุ่นให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว (ดูภาพที่ 13)

ภาพที่ 13 โลโก้ในกิจกรรมความร่วมมือระหว่าง Food Action Nippon กับอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

ที่มา: Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan
(2016, p. 7)

จากข้อมูลความเป็นมาและกิจกรรมของ Food Action Nippon ในช่วงต้น แสดงให้เห็นว่า องค์กรนี้ในฐานะที่เป็นรูปแบบหนึ่งขององค์กรภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นมีกำเนิดและพัฒนาการที่แตกต่างจากความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไปของภาคประชาสังคม ทั้งยังมีการทำกิจกรรมที่ไม่เป็นไปตามรูปแบบและความหมายของการเป็นองค์กรภาคประชาสังคมอีกด้วย กล่าวคือ ประการแรก เนื่องจากองค์กรถูกจัดตั้งขึ้นด้วยหน่วยงานของรัฐและใช้ข้าราชการของรัฐเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม ดังนั้น บทบาทหน้าที่ขององค์กรจึงถูกกำหนดด้วยรัฐให้ทำตามนโยบายของรัฐมากกว่าตั้งคำถามต่อนโยบายของรัฐหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นองค์กรที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนนโยบายของรัฐและนำนโยบายของรัฐไปดำเนินการมากกว่าที่จะท้าทายนโยบายหรือดำเนินกิจกรรมที่ต่อต้านหรือคัดค้านนโยบายของรัฐ และประการที่ 2 อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากประการแรก ก็คือ องค์กรนี้ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชน ไม่ว่าจะเป็น ผู้ผลิตหรือผู้บริโภคในกระบวนการนโยบายที่เกี่ยวข้องกับอาหารและการพัฒนาภาคเกษตรก็ตาม แต่กลับทำหน้าที่เป็นองค์กรที่จูงใจหรือล่อมเกล้าให้ประชาชนยินดีทำตามนโยบายของรัฐมากกว่า โดยแสดงให้เห็นเพียงด้านเดียวว่า นโยบายของรัฐมีประโยชน์ทั้งต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค ดังนั้น บทบาทหน้าที่ขององค์กรนี้จึงอาจถูกตั้งคำถามได้ว่า มีความเป็นภาคประชาสังคมที่เป็นตัวแทนของประชาชนหรือไม่ ในเวลาเดียวกัน ถ้าองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในญี่ปุ่นเป็นจำนวนมากมีกำเนิดและบทบาทหน้าที่เช่นเดียวกับ Food Action Nippon นี้ ก็เป็นที่น่าสงสัยว่า ภาคประชาสังคมในญี่ปุ่นซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างไปจากความหมายของภาคประชา

ภาคประชาสังคมที่เข้มแข็งกันเองมาช่วยกันดูแลและกำหนดทิศทางองค์กร:
กรณีศึกษา องค์การภาคประชาสังคมที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐ

สังคมที่เข้าใจกันโดยทั่วไป จะยังสามารถนิยามตนเองว่าเป็น
ภาคประชาสังคมได้อยู่หรือไม่

บทที่ 5

นิยามต่อประเทศไทย

ข้อมูลการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาและพัฒนาการของภาคประชาสังคมของญี่ปุ่น ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับภาคประชาสังคม และบทบาทของภาคประชาสังคมของญี่ปุ่น ในบทที่ 1 - 3 ได้แสดงให้เห็นว่า องค์การภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นไม่ได้มีลักษณะเป็นไปตามคำนิยามอันเป็นที่เข้าใจในปัจจุบัน กล่าวคือ ภาคประชาสังคมญี่ปุ่นไม่ได้เป็นภาคส่วนที่แยกตัวออกจากรัฐ แต่มีแนวโน้มว่าจะถูกแทรกแซงและควบคุมโดยรัฐ นอกจากนี้ ข้อมูลที่พบว่าภาคประชาสังคมยังมีลักษณะการดำเนินงานที่ร่วมมือกับรัฐ และสนับสนุนการทำงานของรัฐบาล เมื่อเปรียบเทียบกับภาคประชาสังคมไทยแล้ว ก็อาจกล่าวได้ว่าภาคประชาสังคมไทยและญี่ปุ่นมีลักษณะและบทบาทในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน เนื่องจากข้อมูลทางเอกสารที่พบว่า ภาคประชาสังคมของไทยได้ก่อตัวขึ้นในช่วงทศวรรษ 1970 ซึ่งเป็นช่วงที่ประชาธิปไตยเบ่งบานในประเทศ และได้มีการเติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษ 1980 อันเป็นผลมาจากการล่มสลายของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย การเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานพัฒนาสังคมและชุมชนชนบท และการเข้ามาให้ทุนสนับสนุนขององค์กรด้านการพัฒนาต่างประเทศ นอกจากนี้ ข้อมูลยังได้อธิบายว่า องค์การภาคประชาสังคมของไทยส่วนใหญ่ในปัจจุบันมักทำงานในลักษณะต่อต้านและท้าทายรัฐมากกว่าที่จะร่วมมือกับรัฐด้วย (ธนากรพัฒนาเอเชีย, 2554; ธร ปีติติล, 2562)

แม้ว่าข้อมูลของภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นจะไม่สามารถนำมาวิเคราะห์และปรับใช้กับภาคประชาสังคมของไทยได้ เนื่องจากภาคประชาสังคมของไทยและญี่ปุ่นมีลักษณะที่แตกต่างกัน แต่ผู้เขียนมองว่าลักษณะของภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นที่ไม่เหมือนกับภาคประชาสังคมของประเทศอื่นและคำนิยามอันเป็นที่ยอมรับในปัจจุบันนี้ มีส่วนช่วยขยายมุมมองความเข้าใจเกี่ยวกับภาคประชาสังคมเพิ่มมากขึ้น และสะท้อนให้เห็นว่า คำนิยามของภาคประชาสังคมอันเป็นที่ยอมรับในปัจจุบันไม่สามารถใช้ในการทำความเข้าใจภาคประชาสังคมของทุกประเทศได้

สำหรับผลการศึกษาบทบาทของ Food Action Nippon ซึ่งเป็นกรณีศึกษาขององค์กรที่ไม่แสวงหาผลกำไรที่ถูกจัดตั้งโดยหน่วยงานภาครัฐ แสดงให้เห็นว่า นอกจากการกำเนิดขององค์กรจะไม่ได้เป็นไปตามคำนิยามขององค์กรภาคประชาสังคมในปัจจุบันแล้ว องค์กรดังกล่าวก็ไม่ได้มีบทบาทการทำงานตามขอบข่ายความหมายขององค์กรภาคประชาสังคมด้วย กล่าวคือ กิจกรรมขององค์กรไม่ได้ถูกดำเนินการโดยประชาชนและพลเมืองที่เผชิญกับปัญหาและผลกระทบจากแนวทางการพัฒนาของรัฐ แต่ถูกดำเนินการโดยกลุ่มข้าราชการและลูกจ้างที่รับนโยบายของรัฐมาปฏิบัติ อีกทั้ง Food Action Nippon ก็ไม่ดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ที่ขัดแย้งกับนโยบายและแนวทางปฏิบัติของรัฐซึ่งสร้างผลกระทบต่อปัญหาทางด้านอาหารและภาคเกษตรของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคัดค้านการเปิดเสรีทางการค้าและการนำเข้าสินค้าเกษตรและอาหารจากต่างประเทศด้วย ดังนั้น Food Action Nippon จึงสะท้อนภาพการเป็นเครื่องมือของรัฐมากกว่าที่จะเป็นองค์กร

ภาคประชาสังคม กรณีศึกษา Food Action Nippon จึงกล่าวได้ว่าเป็นตามข้อถกเถียงของ Hirata (2002), Ogawa (2009) และ Vosse (2000) ที่ว่า การที่องค์กรภาคประชาสังคม ญี่ปุ่นไม่ได้ทำงานเป็นอิสระจากรัฐ หรือเป็นองค์กรกึ่งรัฐซึ่งทำหน้าที่สนับสนุนการทำงานของภาครัฐเป็นผลให้ภาคประชาสังคมของญี่ปุ่นอ่อนแอ รวมถึงเป็นไปตามข้อถกเถียงที่ว่า องค์กรพัฒนาภาคเอกชนที่ถูกจัดตั้งโดยรัฐบาลไม่ถือว่าเป็นองค์กรภาคประชาสังคม

นอกจากนี้ แม้ว่า Brinkerhoff (1999) จะกล่าวว่า การที่ภาคประชาสังคมร่วมมือกับรัฐ หรือได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐจะส่งผลให้การดำเนินนโยบายและการส่งผ่านบริการสาธารณะเป็นไปได้ดีกว่าและมีประสิทธิภาพมากกว่า แต่ถ้าความร่วมมือระหว่างภาคประชาสังคมกับรัฐทำให้ภาคประชาสังคมไม่มีสิทธิและเสรีภาพในการกำหนดทิศทางการทำงานด้วยตัวเองได้ ความร่วมมือดังกล่าวก็ไม่ได้ประกันว่าจะช่วยส่งผ่านบริการทางสาธารณะสู่ประชาชนและพลเมืองได้เช่นกัน ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า รูปแบบขององค์กรไม่แสวงหาผลกำไรแบบ Food Action Nippon มีข้อจำกัดในการนำมาปรับใช้เป็นตัวแบบหรือทางเลือกเพื่อการพัฒนาการทำงานของภาคประชาสังคมไทย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ บทความในหนังสือ บทความในวารสาร และรายงาน
เอกสาร

กรชนก ทิวากรพันธ์. (2557). บทบาทของ GHQ ที่มีต่อ
สถานภาพของสถาบันจักรพรรดิหลังสงครามโลก
ครั้งที่ 2. (ปริญญาณิพนธ์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
คณะมนุษยศาสตร์). สืบค้นจาก [http://www.human.cmu.ac.th/cms/japan/administrator/
editor/userfiles/file/2556_Sotsuron/520110425_
_kornchanok.pdf](http://www.human.cmu.ac.th/cms/japan/administrator/editor/userfiles/file/2556_Sotsuron/520110425_kornchanok.pdf)

ชมรมรักภาษาไทย. (2554). ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น. สืบค้นจาก
[https://www.thairpt-thai.jp.com/pdf/
NihonNoRekishiT.pdf](https://www.thairpt-thai.jp.com/pdf/NihonNoRekishiT.pdf)

เชษฐา ทรัพย์เย็น. (2547). พัฒนาการความคิดประชาสังคมไทย.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์.

ธนาคารพัฒนาเอเชีย. (2554). รายงานเรื่องภาคประชาสังคม
ในประเทศไทยโดยสังเขป. สืบค้นจาก [https://think-
asia.org/bitstream/handle/11540/502/csb-
tha-th.pdf?sequence=2](https://think-asia.org/bitstream/handle/11540/502/csb-tha-th.pdf?sequence=2)

ธร ปิติตล. (2562). หลากคำถามเรื่องประชาสังคม (1): ปัญหา
ของแนวคิด. สืบค้นจาก [https://www.the101.
world/arguments-of-civil-society-1/](https://www.the101.world/arguments-of-civil-society-1/)

- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (ม.ป.ป.). การเมืองภาคประชาชน
ขบวนการประชาสังคมในสังคมไทย และบทบาท
ต่อสังคมการเมืองไทย. สืบค้นจาก <https://tu101.org/wp-content/uploads/2016/02/2-01.pdf>
- รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข. (2561). เศรษฐศาสตร์การเมืองของ
การทำงานภาคประชาสังคม. วารสารเศรษฐศาสตร์
การเมืองบูรพา, 6(1), น. 1 - 15.
- ศิริพร ดาบเพชร. (2557). Anpo Protests: พัฒนาการของการ
เคลื่อนไหวทางการเมืองในญี่ปุ่นยุคหลังสงคราม.
วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
17 (ฉบับเดือนมกราคม-ธันวาคม), น. 328 - 338.
- สันติ คุปครภชิตกุล และ อมร ราชณรงค์. (2530). การปกครอง
เปรียบเทียบ: ศึกษาเฉพาะกรณีรัฐธรรมนูญไทย-ญี่ปุ่น.
ไทย-ญี่ปุ่นศึกษา, 4(1), น. 59 - 64.

เว็บไซต์

- มูลนิธิชีววิถี. (2559). วิพากษ์ประชารัฐ-เกษตร เอื้อประโยชน์
กลุ่มทุนผูกขาด ส่งเสริมเกษตรกรเคมี? สืบค้นจาก
<https://biothai.net/node/30491>
- สถาบันส่งเสริมภาคประชาสังคม. (ม.ป.ป.) องค์การภาค
ประชาสังคมในประเทศไทย. สืบค้นจาก http://thaicivilsociety.com/?p=content&id_content=250

ภาษาอังกฤษ

หนังสือ บทความในหนังสือ บทความในวารสาร และรายงาน
เอกสาร

Anheier, Helmut K., Stefan Toepler and Regina List.
(2010). *International Encyclopedia of Civil
Society*. New York: Springer.

Assmann, Stephanie. (2010). Food Action Nippon and
Slow Food Japan: The Role of Two Citizen
Movements in Rediscovery of Local Foodways.
In *Globalization, Food and Social Identities
in the Asia Pacific Region*, Ed. James Farrer.
Tokyo: Sophia University Institute of Cooperative
Culture. Retrieved from [http://icc.fla.sophia.
ac.jp/global%20food%20papers/pdf/2_2_
ASSMANN.pdf](http://icc.fla.sophia.ac.jp/global%20food%20papers/pdf/2_2_ASSMANN.pdf)

Axford et al. (1997). *Politics: An introduction*. London:
Routledge. Bahmani, Javad. (2016). The Role
of Civil Society in Development. *Journal of
Civil and Legal Sciences*, 5(6), p. 1 - 3. Doi:
10.4172/2169-0170.1000215

Brandsen et al. (2017). The State and Reconstruction
of Civil Society. *International Review of
Administrative Sciences*, 83(4), p. 676 - 693.

Brinkerhoff, Derick W. (1999). Exploring State–Civil
Society Collaboration: Policy Partnerships in
Developing Countries. *Nonprofit and Voluntary
Sector Quarterly*, 28(1), p. 59 – 86.

- Brown, Trent. (2016). Civil Society Organizations for Sustainable Agriculture: Negotiating Power Relations for Pro-poor Development in India. *Agroecology and Sustainable Food Systems*, 40(4), p. 381 – 404.
- Cooper, Rachel. (2018). *What is Civil Society, Its Role and Value in 2018?*. Helpdesk Report. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5c6c2e74e5274a72bc45240e/488_What_is_Civil_Society.pdf
- Garon, Sheldon. (1997). *Molding Japanese Minds: The State in Everyday Life*. Princeton: Princeton University Press.
- Hasmath et al. (2019). Conceptualizing Government-Organized Non-Governmental Organizations. *Journal of Civil Society*, 5(3), p. 267 - 284.
- Hirata, Keiko. (2002). *Civil Society in Japan: The Growing Role of NGOs in Tokyo's Aid and Development Policy*. New York: St. Martin's Press.
- Hirata, Keiko. (2004). Civil Society and Japan's Dysfunctional Democracy. *Journal of Developing Societies*, 20(1-2), p. 107 - 124.

- Hisano, Shuji. (2011). *Local Food Movement Movement in Japan: Rethinking Alternativeness*. Social Science Science Korea and Kyoto University University Joint Seminar. Retrieved from https://www.econ.kyoto-u.ac.jp/~hisano/documents/local%20food%20movement%20in%20japan%20_hisano.pdf
- Iokibe, Makoto. (1999). Japan's Civil Society: An Historical Overview. In Tadashi Yamamoto (Ed.), *Deciding the Public Good: Governance and Civil Society in Japan*. Tokyo: Japan Center for International Exchange. Retrieved from https://pdfs.semanticscholar.org/60de/d88f527ea36ddf67cfefe4afde959e33762f.pdf?_ga=2.251476608.725951223.1575074413-1276200478.1561547120
- Jessen, Mathias Hein. (2017). *The Separation between State, Market and Civil Society in Capitalism: A Cultural Political Economy Approach to Civil Society in (Neoliberal) Capitalism*. Paper presented at Third International Conference on Cultural Political Economy, Lancaster, United Kingdom.

- Japan NGO Center for International Cooperation. (2010). NGOs and Development Effectiveness in Japan Strengthening Advocacy, Accountability and NGO Support. Retrieved from https://www.janic.org/MT/pdf/janic_issuepaper_english.pdf
- Kimura, Aya Hirata and Mima Nishiyama. (2008). The Chisan-Chisho Movement: Japanese Local Food Movement and Its Challenges. *Agriculture and Human Values*, 25, 49 – 64.
- Kondoh, Kazumi. (2015). The Alternative Food Movement in Japan: Challenges, Limits, and Resilience of the teikei system. *Agric Hum Values*, 32, p. 143 – 153.
- Lewis, David. (2001). *Civil Society in Non-Western Contexts: Reflections on the 'Usefulness' of a Concept*. Civil Society Working Paper 13. Retrieved from http://eprints.lse.ac.uk/29052/1/CSWP13_web.pdf
- Lyson, Thomas A. and Elizabeth Barham. (1998). Civil Society and Agricultural Sustainability. *Social Science Quarterly*, 79(3), p. 554 - 567.

- Manor, James. (2002). Partnerships between Governments and Civil Society for Service Delivery in Less Developed Countries: Cause for Concern. Making Services Work for Poor People' World Development Report (WDR) 2003/04 Workshop held at Eynsham Hall, Oxford on 4 - 5 November 2002. Retrieved from http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2004/Resources/22486_manorWDR.pdf
- McLaverty, Peter. (2002). Civil Society and Democracy. *Contemporary Politics*, 8(4), p. 303 - 318.
- Merlet, Michel, Samuel Thirion, Vicent Garces. (2006). *States and Civil Society: Access to Land, Rural Development and Capacity Building for New Forms of Governance*. Retrieved from http://www.agter.org/bdf/_docs/agter_icarrd_issue_paper_2_en.pdf
- Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan. (2016). *Close to Your Daily Life*. Retrieved from http://www.maff.go.jp/e/data/publish/attach/pdf/maff_2016 - 3.pdf
- Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan. (2017). Summary of the Annual Report on Food, Agriculture and Rural Areas in Japan. Retrieved from <https://www.maff.go.jp/e/data/publish/attach/pdf/index-93.pdf>

- Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan. (2019a). *FY2018 Summary of the Annual Report on Food, Agriculture and Rural Areas in Japan*. Retrieved from <http://www.maff.go.jp/e/data/publish/attach/pdf/index-160.pdf>
- Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan. (2019b). *A Guide to Shokuiku*. Retrieved from http://www.maff.go.jp/j/syokuiku/guide/pdf/00_en_guide.pdf
- Miyoshi, Miki, Nobuyo Tsuboyama-Kasaoka and Nobuo Nishi. (2012). School-Based “Shokuiku” Program in Japan: Application to Nutrition Education in Asian Countries. *Asia Pac J Clin Nutr*, 21(1), p. 159 - 162.
- Neary, Ian. (2003). State and Civil Society in Japan. *Asian Affairs*, 34(1), p. 27 - 32.
- Ogawa, Akihiro. (2009). *Failure of Civil Society?, The: The Third Sector and the State in Contemporary Japan*. Albany: State University of New York Press.
- Pekkanen, Robert. (2000). Japan’s New Politics: The Case of the NPO Law. *Journal of Japanese Studies*, 26(1), p. 111 - 148.
- Pekkanen, Robert. (2002). After the Developmental State: Civil Society in Japan. *Journal of East Asian Studies*, 4, p. 363 - 388.

- Pietrzyk, Dorota I. (2003). Democracy or Civil Society?. *Politics*, 23(1), p. 38 - 45.
- Scholte, Jan Aart. (2002). Civil Society and Democracy in Global Governance. *Global Governance*, 8(3), p. 281 - 304.
- Schwartz, Frank. (2002). Civil Society in Japan Reconsidered. *Japanese Journal of Political Science*, 3(2), p. 195 - 215.
- Schwartz, Frank and Susan J. Pharr. (2003). *The State of Civil Society in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shimizu, Tetsuro. (2017). Present state of Japanese agriculture and Future Prospect for Agricultural Structure: Detailed picture seen in 2015 Agricultural Census. Retrieved from https://www.nochuri.co.jp/english/pdf/rpt_20180731-2.pdf
- Shipper, Apichai W. (2004). *The Impact of the NPO Law on Foreigners Support Groups in Japan*. Retrieved from <https://www.jil.go.jp/profile/documents/Shipper.pdf>
- Soesastro, Hadi. (1999). Civil society and Development: The Missing Link. *Policy*, Spring 1999. Retrieved from <https://www.cis.org.au/app/uploads/2015/04/images/stories/policymagazine/1999-spring/1999-15-3-hadi-soesastro.pdf>

- Tadashi, Yamamoto. (1999). Emergence of Japan's Civil Society and Its Future Challenges. In Tadashi (Ed.), *Deciding the Public Good: Governance and Civil Society in Japan*. Yamamoto. Tokyo: Japan Center for International Exchange.
- Takayoshi, Matsuo. (1966). The Development of Democracy in Japan: Taisho Democracy: Its Flowering and Breakdown. *The Journal of the Institute of Developing Economies*, 4(4), p. 612 - 637.
- The Japan Association of Charitable Organizations. (2017). *Charitable and Non-profit Organizations in Japan*. Retrieved from <http://www.kohokyo.or.jp/english/File/Data%20Book%202017.pdf>
- Tsujinaka, Yutaka. (2010). Civil Society and Social Capital in Japan. In Anheier H.K., Toepler S. (Eds.), *International Encyclopedia of Civil Society*. New York: Springer. Retrieved from <https://journal.hass.tsukuba.ac.jp/interfaculty/article/view/6/8>
- Tsujinaka, Yutaka, Jae-Young Choe and Takafumi Ohtomo. (2007). Exploring the Realities of Japanese Civil Society through Comparison. *AS/EN*, 105 (October), p. 16 - 32.

- VanDyck, Charles Kojo. (2017). *Concept and Definition of Civil Society Sustainability*. Washington DC: Centre for Strategic and International Studies. Retrieved from https://csisprod.s3.amazonaws.com/s3fspublic/publication/170630_VanDyck_CivilSocietySustainability_Web.pdf?QfxMleHr9U8aeV1kOjFo.FBTsLG76HPX
- Vinod, M.T. (2006). The Changing Dimensions of Civil Society in the Twenty First Century: Theory Versus Reality. *The Indian Journal of Political Science*, 67(4), p. 783 - 792.
- Vosse, Wilhelm. (2000). The Emergence of a Civil Society in Japan. *Japanstudien*, 11(1), p. 31 - 53.
- Waley, Paul. (2005). Ruining and Restoring Rivers: The State and Civil Society in Japan. *Pacific Affairs*, 78(2), p. 195 - 215.
- Yokoyama, Shigeki and Seiichi Sakurai. (2009). Social Capital and the Local Food Movement in Japan: The Case of the Chiba Prefecture. *Asian Journal of Agriculture and Development*, 6(1), p. 29 - 48.
- Young, Iris. (1994). Civil Society and Social Change. *Theoria: A Journal of Social and Political Theory*, 83/84 (Progress, Modernity and Marxism), p. 73 -94.

Zinecker, Heidrun. (2011). Civil Society in Developing Countries – Conceptual Considerations. *Journal of Conflictology*, 2(1), p. 1 - 18.

เว็บไซต์

Amzon. (n.d.). *Preserved Food, Emergency Food Magic Rice Fried Rice*. Retrieved from <https://www.amazon.com/Preserved-food-emergency-magic-fried/dp/B01EKVFHNO>

Beers of Japan - WordPress.com. (2012). *Sapporo Nihon no Irodori Premium Natsu no Kaori*. Retrieved from <https://japanbeer.wordpress.com/2012/08/25/sapporo-nihon-no-irodori-premium-natsu-no-kaori/>

Food Action Nippon. (n.d.). *About Food Action Nippon*. Retrieved from <https://syokuryo.maff.go.jp/>

Food Action Nippon Award 2019 Secretariat. (n.d.). *About Food Action Nippon Award*. Retrieved from <https://fanaward.jp/>

Gigazine. (2015). *Circle K Sunkus's New Dessert Three Types Taste Review Using a New Moka "Shonan Gold" Featuring Refreshing Sweetness and Bitterness*. Retrieved from https://gigazine.net/gsc_news/en/20150526-circleksunkus-shonangold/

- Impressive vegetable farmer, Terasaka Farm. (2014). *Impressed Vegetable Dressing is Now Eligible for the “Kokupo” Campaign!*. Retrieved from <https://furano-melon.jp/official-blog/2014-11-07-10988//>
- Japan Agricultural Communications. (2019). *“Emiaji-chan” to the Public Relations Officer of the Domestic Expansion Exercise - Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries*. Retrieved from <https://www.jacom.or.jp/noukyo/news/2019/08/190829-38981.php>
- Japan for Sustainability. (2009). A Brief History of the Environmental Movement in Japan (Part I). Retrieved from https://www.japanfs.org/en/news/archives/news_id029180.html
- Japan for Sustainability. (2010). *Japanese Food Self-Sufficiency and Local Initiatives to Improve It*. Retrieved from https://www.japanfs.org/en/news/archives/news_id030007.html
- Japan NPO Center. (n.d.). *About NPO Law*. Retrieved from <https://www.jnpoc.ne.jp/en/nonprofits-in-japan/about-npo-law/>
- Japan Tourist Bureau. (n.d.). *Food Action Nippon*. Retrieved from https://www.jtbbwt.com/service/exchange/food_action_nihon.html

- Kanasago Foods Co.,Ltd. (n.d.). *Products*. Retrieved from <https://www.sitogi.jp/eng/>
- Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan. (n.d.). *Eat Domestic Foods and Win!*. Retrieved from http://www.maff.go.jp/j/pr/aff/1409/mf_news_02.html
- Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries of Japan. (n.d.). *Food Action Nippon*. Retrieved from http://www.maff.go.jp/j/shokusan/gizyutu/tisan_tisyo/food_action/index.html
- Rakuten Global Market. (n.d.). *List of Rice Flour Products*. Retrieved from <https://global.rakuten.com/en/store/mitake-shokuhin/item/1179904/>
- The Japan Association of Charitable Organization. (n.d.). *Legal Framework*. Retrieved from http://www.kohokyo.or.jp/english/eng_legal.html
- Washoku Lovers. (2016). *Food Action Nippon*. Retrieved from <http://www.washokulovers.com/blog/food-action-nippon/>
- Wikipedia. (2019). *1890 Japanese General Election*. Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/1890_Japanese_general_election
- Yamakoshi, Atsushi. (n.d.) *The Changing Face of NGOs in Japan*. Retrieved from <http://www.gdrc.org/ngo/jpngo-face.html>

ภาคประชาสังคม หมายถึง ภาคส่วนที่สาม (third sector) ซึ่งแตกต่างและแยกตัวออกจาก
รัฐที่เป็นภาคส่วนแรก (first sector) และภาคธุรกิจหรือตลาดที่เป็นภาคส่วนที่สอง
(second sector) ของสังคม รวมถึงแตกต่างจากครอบครัวและพื้นที่ส่วนตัวด้วย
(Soesastro, 1999, p.10; VanDyck, 2017, p.1; Cooper, 2018, p.4)